

Sou. Shantadevi Vedprakash Patil Ayurvedic College &

Research Institute, HATTA. Tq. Basmath Dist. Hingoli.

Name of Examination: IInd internal Assisment Examination

Part / Branch: BAMS (2017) - 3rd year

Subject: Strirog and prasutitantra I&II

Language of Answer: English + marathi

Date:

2	8	1	0	2	0	2	3
---	---	---	---	---	---	---	---

**Theory
Answer
Section**

Seat No./ Roll No.

0	1	9		
---	---	---	--	--

 (In Figures) P.R.No.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Seat No./ Roll No. one nine (In Words)

Name of Examination IInd internal Assisment Examination

Subject Strirog & prasuti tantra Paper _____

Signature of the Supervisor

Signature of the Candidate

Q.No.	a	b	c	d	e	f	g	h	Total
	Multipal Choice Question / SAQ								
1	1		1	1	1	1			5
2	4	4	4	4	4		4		24
3		13	12	10					35
Total									64

Seen above marks

Signature of the Examiner

Signature of the Candidate

b) सुतिका व्याख्या , सुतिका काळ , सुतिका परिचय

Ans → :

अपरापतनानंतरच शार्ङ्गिणी सुतिका असे म्हणतात.

सुतिका व्याख्या -

शार्ङ्गनिष्क्रमणानंतर जेव्हा अपरापतन केले जाते त्या स्त्रिया सुतिका असे म्हणतात.

वेगवेगळ्या आचार्यांनी सुतिकेच्या वेगवेगळ्या व्याख्या केल्या आहेत.

शार्ङ्ग निष्क्रमण झाल्यानंतर अपरापतन केलेल्या स्त्रिया सुतिका असे म्हणतात.

सुतिका काळ -

विविध आचार्यांनी सुतिकेचा काळ वेगवेगळा शार्ङ्गिणी आहे.

सुतिका काळाचे खालील 3 विभागात वर्गीकरण केले आहे.

1) प्रथम काळ

2) द्वितीय काळ

3) तृतीय काळ

प्रथम काळ -

प्रथम काळात प्रसुतीनंतरच्या ५५ दिवस म्हणजेच जवळपास १.५ महिन्यांच्या कालावधी सांगितला आहे.

थात प्रथम प्रसुतीनंतरच्या प्रथम १० दिवसांच्या सुतिने क्षती किंवा वृणी असे म्हणले आहे.

अपरापतनांतर अपरेच्या स्थानी क्षत निर्माण झालेला असतो. किंवा त्या ठिकाणी पुन उत्पन्न होतो त्यावेळी वृणरोपक चिकित्सा करणे आवश्यक असते.

प्रथमकाळात म्हणजेच प्रसवानंतरच्या पहिल्या १० दिवसात वृणरोपक चिकित्सा करावी.

द्वितीय थातय पुढच्या १० दिवसानंतरच्या १.५ महिन्यांच्या कालावधीत स्तन्यजनन व स्तन्यवृद्धीकर औषधी चिकित्सा करावी.

मातेस प्रसुतीनंतर ३ दिवसांनी स्तन्यप्रवर्तन होते आणि प्रसुतीमुळे झालेल्या घातूक्षयामुळे आग्निमादक होऊन आमची निर्मिती होते म्हणून स्तन्यरोधक स्तन्यजनन व स्तन्यप्रवर्तक चिकित्सा करावी.

द्वितीय काळ -

खाल

थात अपरापतनापासून पुनः २जप्रवृत्ती उत्पन्न होण्याच्या काळ.

था काळात मातेच्या सहाय्याने मातेचे तसेच बालकचे पोषण होते

त्यामुळे प्रसुतिकालात निर्माण झालेले घातूक्षय व

त्वामुळे उत्पन्न होणारे अग्निमांदय व अग्निमांद्यामुळे आमोत्पत्ती होऊ शकते.

आग्नि या काळात मालकू स्तन्यावर अवलंबून असते त्यामुळे प्रतिमध्ये निमणि आलेल्या आमामुळे स्तन्यदुस्ती होऊ शकते त्यामुळे अग्निपिपाक, घातुपुद्गीकर, व स्तन्यजनन विकसित करावी.

सुतिका परिचर्या -

सुतिका काळात म्हणजेच प्रसूति झाल्यानंतर स्त्रीस अनेक व्याधी होण्याची अधिक शक्यता असते. याने काळात मालकू स्थिती स्तन्यावर अवलंबून असले म्हणून या काळात सुतिका विशेष काळजी घ्यावी लागते. तिला सुतिका परिचर्या असे म्हणतात.

सुतिका परिचर्येमध्ये सुतिका करावयाच्या आहार विहार तिला कोणता आहार द्यावा व कोणता द्याऊ नये तसेच विहार याचे वर्णन केलेले आहे.

सुतिका परिचर्येमध्ये खालील उपक्रमांचा समावेश केला आहे.

1) आश्वासन

2) स्नेहन

3) पट्टबंधन

4) कौटुंबिक

5) वाग्निशोधन

6) कोष्ठशोधन

7) स्तन्यवृद्धि + स्तन्यजनन

8) रक्षोघ्न

9) स्नान

10) आहार

1) आश्वासन -

वाग्निधारणां शब्दापासून प्रसूति होईपर्यंत स्त्रीमध्ये
आरिरीक व मानसिक बदल दिसून येतात.
आणि प्रथमच एवढ्या मोठ्या प्रकारचा बदल होतो
म्हणून प्रसूता वरिष्ठ आश्वासन घ्यावे करावी

2) पट्टबंधन

प्रसूतीपश्चात स्त्रीमध्ये कठी, पुळ किडाणी घट्ट
कपड्याने पट्टबंधन करावे; जेणेकरून वाग्निशय
पूर्वस्थितीत येण्यास मदत होते

3) स्नेहन -

प्रसूतीकाळात धातुसय अलिना असतो व त्यामुळे
घातप्रकोप अलिना असतो म्हणून स्त्रीमध्ये
योग्या किडाणी स्नेहन करावे

4) शोषण -

वातप्रकोपामुळे रुक्षता अधिक आल्याने शोषण
करावे

5) रात्रिशिथशोधन -

रात्रिशिथशोधनासाठी काळवेळ वापरून रात्रिशिथशोधन करावे.

6) कोष्ठशोधन -

घातुस्थामुळे ~~आग्निमांद्य होऊन~~ आमिर्निरी होणे त्यामुळे कोष्ठशोधन करीत, एरंडतेल देऊन कोष्ठशोधन करावे.

7) स्तन्यवृद्धी व स्तन्यजनन -

सुतिकेमध्ये काळू हे पोषणासाठी पूर्णपणे स्तन्यावर अवलंबून असते म्हणून स्तन्यवृद्धीकरिता अह्निय, खंसेखक शिगदक यांचे लाडू व समानाने समानाची वृद्धी म्हणून दुग्धसेवनास द्यावे.

8) रक्षोघ्न -

प्रसुतिमंतर ~~अंगुष्ठा~~ कर्म करण्यासाठी क्षी स्नानानंतर योनिय्या ठिकाणी द्यूपन कर्म करावे.

9) स्नान -

~~प्रसुत्ता~~ सुतिकेस उता (कृष्णा) जलाने स्नान करण्यास सांगीत.

10) आहार -

स्तन्यवर्धन, सत्यवर्धन, घातुवृद्धीकर आहार क्षीना खंसेखस, अह्निय, घदार्थ सेवन, दुग्धसेवन

अपच्य -

शुक्तिने अतिचक्रमण, जड वस्तु उचलणे, वातप्रकोप
आहार सेवन करणे लक्षणे.

वातप्रकोपक हेतू त्यामध्ये अतिचक्रमण, अंडका
शस्त्यावर्ण चालणे अशा क्रिया केली गयेत.

19

Q) PPH, its causes and management.

Ans →

PPH - post partum haemorrhage.

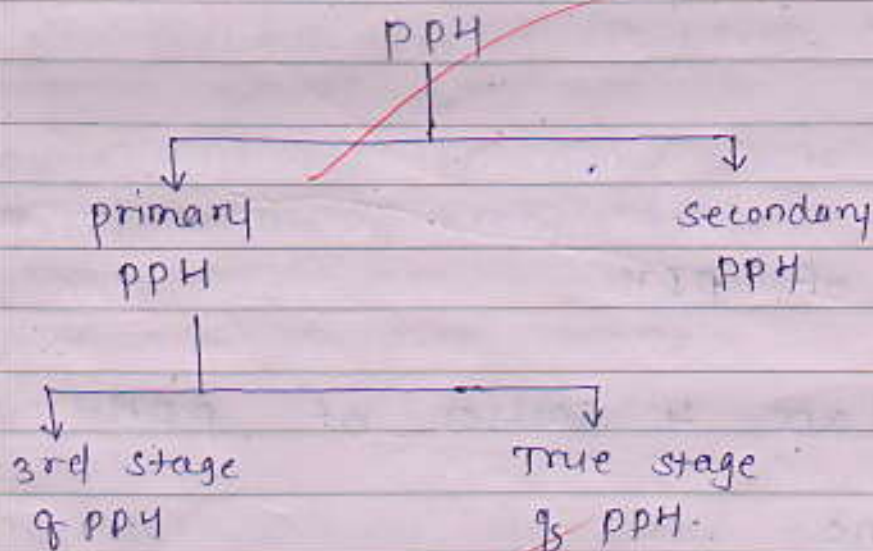
PPH definition - Blood loss of more than 500ml after the delivery of baby is called as post partum haemorrhage.

Post partum haemorrhage is seen after delivery of baby when blood loss is more than 500ml.

Post partum haemorrhage is of two types.

1) Primary PPH.

2) Secondary PPH.

1) primary pph -

When blood loss occurs within 24 hrs after delivery of baby is called primary pph.

• i) Third stage of pph

When blood loss occurs before the expulsion of placenta is called third stage of pph

ii) True stage of pph

When blood loss occurs after the expulsion of placenta is called true stage of pph

2) secondary pph -

When blood loss occurs after 24 hrs upto the puerperium is called secondary pph.

• causes of pph.

There are 4 causes of pph.

1) Tone

2) Tissue

3) Trauma

4) Thrombosis

1) Tone (Atonicity) - 80%

After delivery tone of the uterus changes it become Atonic.

The most common cause of pph is Atonicity

It is about 80%

After the expulsion of placenta the site of placenta becomes raw and uterus get contracted.

After delivery maintenance of uterine tone is necessary, otherwise pph can occur.

2) Trauma (injury to birth canal).

In trauma injury to birth canal occurs.

during delivery in many cases injury to birth canal occurs & hence trauma causes pph

3) Tissue (bit of placenta and blood clot).

During delivery after the expulsion of placenta there may be presence of some cotyledon in uterus.

And some blood clots also may present

Hence after it pph causes pph.

4) Thrombosis - (coagulopathy).

In some cases, blood disorder, lack of coagulation factor causes haemorrhage & hence thrombosis causes PPH.

Management of PPH -

a) Management of PPH done stage wise.

1) Third stage of PPH.

i) Massage to uterus to becoming it hard.

ii) give Methergine.

iii) oxytocin drip.

Manipulation of uterus per abdomen; at first sign of unusual haemorrhage, the uterus is grasped between fingers and thumb and massaged until it feels hard.

Ergometrine 0.5 mg IV.

catheterize if full bladder.

placenta delivered by modified Brandt Andrew's technique.

If it is not delivered, by manually removal under general anaesthesia (GA).

If uterus does not retract, IV drip (10-20 units oxytocin)

-Bimanual compression may be needed.

b) True PPH

-Exploration of uterine cavity under GA; retained placenta bits are removed.

Through examination of perineum, vagina, cervix for detection of lacerations.

Bilateral ligation of internal iliac arteries or hysterectomy

If present, coagulation defects should be managed.

Resuscitation: IV fluids, plasma expanders, blood transfusion.

Secondary postpartum Haemorrhage -

cause - Delayed involution because of infection and retained bits of placenta are common cause of PPH.

Investigation - USG

Management -

Manual removal of placenta under GA

d) → define infertility, female infertility causes investigation and its management.

Ans →

• Infertility - 1

couple said to be infertile when they are unable to conceive after the unprotected sex for one or more year.

or she is unable to conceive baby.

female infertility causes -

female infertility causes are as follows -

1) ovarian factor -

i) Anovulatory cycle.

ii) irregular menstrual cycle.

2) Tubal factor -

i) Tubal block

ii) Tubal insufficiency

iii) congenital anomaly of fallopian tubes.

3) cervical factors -

i) cervical incompetence

ii) CPD.

iii) CA of cervix

iv) cervical infections

4) uterine factors -

i) Bicornuate uterus

ii) septed uterus

iii) uterine prolapse

iv) uterine infections.

v) CA of uterus.

5) Endometriosis -

6) Endocrinological factors.

i) Hormones responsible for pregnancy imbalance.

ii) Hormonal imbalance.

iii) pituitary dysfunction -

7) Psychological factor

Psychological factor is most probable cause of infertility.

8) Miscellaneous factors.

- 1) Diabetes
- 2) Renal dysfunction
- 3) Chronic heart diseases.

Investigations -

Investigations done in infertility are of 3 types.

- 1) General
- 2) Systemic
- 3) Gynaecological.

1) General.

Blood test

Urine test etc

3) Systemic

- i) Examination of circulatory system.
- ii) Examination of renal system.

3) gynaecological

- 1) Sonography
- 2) Trans vaginal sonography (TVS)
- 3) follicular study
- 4) Hysterosalpingography (HSG)
- 5) Laparoscopy
- 6) ovarian study.
- 7) per vaginal examinations etc.

Management -

In Infertility there are 2 types of management -

- 1) Medical.
- 2) ~~surgical~~ surgical.
- 3) Artificial insemination.

1) Medical -

Minor causes like irregular bleeding, infections are treated through medical treatment.

etombit

2) ~~ster~~ Clomifine → 6 months for both partner

In case of Anovulatory cycle -

Clomifidine citrate - ~~AM~~

2) Artificial insemination

3) Test tube baby

4) IVF

10

Q. 2.

1) रक्तगुल्म कारणे , प्रकार , चिकित्सा ।

→
Ans →

रक्तगुल्म - रक्तगुल्म हा फक्त स्त्रीशाखातीलच

वाभशिथान पिंडाकार किंवा अनियमित स्वरुपा
गोळा तयार होणे म्हणजेच रक्तगुल्म होतो.

रक्तगुल्म हा स्त्रीशाखातीलच होतो.

रक्तगुल्माची कारणे -

रक्तगुल्माची कारणे खालीलप्रमाणे आहेत.

1) प्रसूतीपश्चात रोग

2) गर्भह्रास

3) योनिज्वर

4) योनिभ्रंश

5) व्यवायवेगावरोध

6) गर्भिणी परीचर्या न पाळणे

7) वातप्रकोप झाला-विघ्न

8) वेगावरोध

शक्तगुणस्य प्रकार -

शक्तगुणस्य प्रकार खालीलप्रमाणे आहेत.

१) वातज

२) पित्तज

३) कफज

४) शनिपातज

१) वातज -

रुस, वैकृत्य स्वरूपात्वा व अशक्त्या प्रथमावस्थेप्रमाणे लक्षणे जाणवतात.

२) पित्तज -

उष्ण, वायुक्त, पित्तवर्णी व अशक्त्या पञ्चमस्थे प्रमाणे लक्षणे उत्पन्न होतात. व सावर्दिही ज्वर ही लक्षणे दिसतात.

३) कफज -

तिस्र्या फुलाप्रमाणे तिलवर्ण, कुंडू हे स्थानिक लक्षणे व अशक्त्या पञ्चमान अवस्थेप्रमाणे लक्षणे दिसतात.

४) शनिपातज -

त्रिदोषज लक्षणे उत्पन्न होतात व अशक्त्या पुन्य अवस्थेप्रमाणे लक्षणे उत्पन्न होतात.

का २००० गुल्म चिकित्सा -

Q

1) योगिपूला -

शु. गंधक + सामास्य + हरिद्रा + अंजण +
कटफल - मद्य

2) योगिसेधक

त्रिफलाप्लव्य + मद्य

4

b) मूढगर्भ व्याख्या . संग्रहणी . प्रकार

Ans →

मूढगर्भ व्याख्या -

अपानवायुच्या विकृत गतीमुळे . गर्भची विकृत स्थितीत गर्भ अपत्यपथात अडकतो त्यास मूढगर्भ असे म्हणतात .

थात गर्भची स्थिती विकृत होते व गर्भ अपत्यपथात अडकतो .

मूढगर्भची हेतू -

१) विकृत आहार - विहार

२) गर्भशिय - पेशी संकोच व होणे . गर्भशिय पेशीचे कार्य प्राकृत व होणे .

३) गर्भशयी संबंधित विकृती -

i) अलशिके

ii) मूढगर्भ

iii) अलिगर्भदिक इ .

४) वातप्रकोपक आहार - विहार

संप्राप्ती -

हेतुसंबंध

↓
वातप्रकोप

↓
गर्भशयात
(स्थानवैगुण्य पूर्वपाश्चात्य
असित)

↓
वायुचूर्णी

↓
वायुची प्रतिलोम गति

↓
कोष्ठी, अपव्ययगत
संचिती

↓
मुठगर्भ

मुठगर्भ प्रकार -

मुठगर्भचि खालील 4 प्रकार सांगितले आहेत

१) किल २) विजक ३) प्रतिपूरः ४) परीध

१) किल

२) विजक

३) प्रतिपूरः

४) परीध

1) क्लिप्त -

जेव्हा गज्जि शिर, हात व पाय वरच्या भागात राहिल्यात आणि गर्भ पाठीकडून अपत्यपथात अडकतो त्यास क्लिप्त असे म्हणतात. (पंचांगप्रमाणे)

2) प्रतिखुर :

जेव्हा गज्जि शिर, हात व पाय हे पूर्वपिणे अपत्यपथात येतात त्यास प्रतिखुर म्हणतात.

खुर असणाऱ्या प्राण्यांप्रमाणे रचना दिसते.

3) विजड

यात केवळ शिर किंवा एक पाय वगैरे अशा प्रकारे अपत्यपथात अडकता तेव्हा त्यास विजड म्हणतात. याच्या अक्षुर फुल्ल्याप्रमाणे रचना.

4) पयिध

यात गर्भ पाठीकडून पूर्वपिणे पक्षिप्रमाणे आल्या होतो.

4

Q. 2.

Q) placenta previa -

Ans →

placenta praevia

C) cervical cauterization.

→

Definition -

Removal of delicate layer of cervical region is called as cervical cauterization.

In case of cervical erosion, the delicate layers of cervix is removed with cervical cauterization method.

Indications -

cervical erosion.

Contraindications -

pregnant lady

Acute PID.

Cervicitis.

Types of cauterization.

- 1) chemical
- 2) electrochemical cautery
- 3) electrocoagulation
- 4) cryotherapy
- 5) Laser.

1) chemical cauterization.

In chemical cauterization layers are removed by probe with chemical $AgNO_3$.

2) electrochemical cautery.

In electrochemical cautery electric current is passed through probe and delicate layer is removed of 2mm depth from 1cm distance.

3) electrocoagulation.

In electrocoagulation probe is preheated and then cervical layers are removed by touch.

4) Laser cryotherapy -

In cryotherapy cryotherapy done by liq. CO_2 , liq. N_2 liq. Nitrous oxide in $-76^\circ C$

(V)

Blazar -

Q

It is more common in developing country.

प्र. 2 रा

A

d)

थोनिंकंद कारणे . संप्राप्ती प्रकार . विकिरण

Ans →

थोनिंकंद -

थोनिंकडांनी कुंदाकार मांसशोथ होतो त्यास थोनिंकंद असे म्हणतात .

थोनिंकंदाची कारणे -

1) अतिव्यवाय

2) अतिव्यायाम

3) अतिपक्रमण

4) मानसिक, दह - जोघ . क्रोध

5) वातप्रकोपक आहार विकार

6) रुस - आहार - विकार

थोनिंकंद संप्राप्ती -

क. हस्तसेवन

↓
वातप्रकोप

↓
स्थानसंशुद्धि

↓
योगिदिनागी

उत्सेद

↓
योगिनुद

योगिसा -

- 1) योगिधावन - त्रिफला व्याध + मधु
- 2) योगिपुरण - शु. तंका + शामुश्ची, धण्डा
- 3) योगिसेधन - त्रिफला व्याध
- 4) योगिपीचूष्काळा - मुष्कसीडिय तेल

1) शेहबस्ती

2) उत्तावस्ती

अग्नेरि + थवसार

e) शतन्यसंपत्

॥ न अति लंबो न अति उर्ध्वो
 न अति कृशो न अति दिग्गो
 प्रपिपल्यको - - - । ॥

संन्य हे अतिशय लंब नसावेत थोडे वर अक्षीके
 अतिशय उर्ध्वो नसावेत .

Q

स्तन्य अति कृश वहावेत . काकास योग्य पोषण व्हावे असे असकित .

Q

स्तन्य किमूढ हे झाले असकित , कालात सोडात धव्यास सोपे असकित .

स्तन्य दुस्ती -

स्तन्य दुस्ती 3 प्रकारची आहे .

1) स्तन्यक्षय

2) स्तन्यवृद्धी

3) स्तन्यदुस्ती

1) स्तन्यक्षय -

यात स्तन्याचे प्रमाण कमी होते व बालकाचे योग्य पोषण होत नाही .

यात स्तन्यवृद्धीकर चिकित्सा करावी .
दूधसेवन , अहारीय , खोसायस इ .

2) स्तन्यवृद्धी -

यात प्रमानापेक्षा अधिक स्तन्यइतकती होते

3

१) योगरत्नाकराशुसार् रात्रि त्रिरोचक आयु

i) पाण

ii) शु. रं. कण + विंडग समप्रमाणान् मद्याच्या हनुपानात
त्रंदरुकाळात ध्यावे

iii) जास्वंदाच्या फुलाचे चुर्न - कांजीषोवर त्रंदरुकाळात
३ दिवस ध्यावे

iv) लांडुकाच्या भाजिच्या मुळाचे चुर्न - तांदळाच्या धुपनावेले
ध्यावे

v) गुना गुड 1 पल खावा

2) पिपु

i) खैरवं संभोगापूर्वी खैरवं तेलान मिश्रण कापसच्या
पिपू

ii) द्योसत्याच्या फुलाचे चुर्न योगिनचारण करावे

3) धुपन - क्वा

4) द्योसत्याची मुळे कृष्णपक्षात चकुरीशीला कमीरेला
खंदाची

Q. 1 ला.

Q.

a) प्रलापलकेश्वर -

Ar.

शतकप्रमे - शु. पाल

शु. अक्षु

शु. शंख

शु. लोहप्रस

शु. खसनाथ

शंखप्रस

मरीच

वम उत्पल

मात्रा - 125-375 gr

उपयोगिता - वाप्रसुतावात्

अरि, पांडु

भारिखार

f)

सद्योगृहीतु शार्श्विणी लक्षणे

1) योगिनिष्ठाणी स्फुरण

2) वमन

3) अंगगौरवता

4) वारिवार मूत्रप्रवृत्ति

5)

Q.1) एरोमिक्त व वंछा प्रकार

1) कालावस्था

2) कालावस्था

3) अनापात्या

4) गर्भछात्री

5) मृतगर्भ

6) धातुसिगनेमुळे लक्ष्यत्व

Q. 1

e)

uterine curette

Use - uterine curette is used to curette of endometrial product during MTP, D & C

parts -

Body

blunt end

Sharp end

Used in - MTP

D & C

Q. I ला

a) सुतिका मक्कल -

प्रसवांतर शक्तस्थाव उत्पन्न होऊन यंत्रिण्या
ठिकाणी स्फुरण जाणवते व ~~शक्त~~ यंत्रे वास
सुतिका मक्कल असे म्हणतात.

शक्त व वायू यांच्या दुर्लभते होणाऱ्या शुलला मक्कल होतो.

b) स्तनमिळ

स्तनान्या ठिकाणी मिल्ड उत्पन्न होतो

लूण, किटक, धान्यांचे सूस, मांश्याचे काटे, खंडा,
केस थांना वज्र असे म्हणतात.

वरील पैकी एखादी वज्र स्त्रिया शुन्यपानाकरोषर सेवन
केल्या गेव्याने स्तनकील हा व्याधी होतो.

चिकित्सा - आयुष्ण
स्तनदोष
धनपान
विश्वन
शिशेसक किंवा प्रलेप

Sou. Shantadevi Vedprakash Patil Ayurvedic College & Research Institute, HATTA. Tq. Basmath Dist. Hingoli.

Name of Examination: 2nd Internal Examination 2023

Part / Branch: III Year BAMS 2022-23

Subject: Prasuti-tanta and Strinog

Language of Answer: Marathi + English

Date:

2	8	1	0	2	0	2	3
---	---	---	---	---	---	---	---

Theory Answer Section

Seat No./ Roll No.

				2	1
--	--	--	--	---	---

 P.R.No.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

(In Figures)

Seat No./ Roll No. two one
(In Words)

Name of Examination 2nd Internal Examination 2023

Subject Prasuti-tanta and strinog Paper _____

Signature of the Supervisor

Signature of the Candidate

Q.No.	a	b	c	d	e	f	g	h	Total
Multipal Choice Question / SAQ									
1	1		2	2	1	2			8
2	4	4	4	3	3	-	3		21
3		13	13	12					38
Total									67

Seen above marks

Signature of the Examiner

Signature of the Candidate

प्र 3. रा.

b) स्मृतिका

- बर्फी पतनानंतर च्या स्त्रींना स्मृतिका म्हटले जाते
- अपरापतन झाल्यानंतर च्या स्त्रींना स्मृतिका म्हटले जाते.
- शीव्य प्रकारे बर्फी निष्क्रमण झाल्यानंतर स्त्रींना पालन करण्याच्या नियमांना स्मृतिका परिचयी म्हटले जाते

स्मृतिका काळ

- अपरापतन नंतर ते 6 महिन्यांपर्यंत स्मृतिका काळ सांगितला आहे.
- 3 अवस्था आहेत

① प्रथम

- अपरापतन ते पुढील 45 दिवस
- या काळास प्रथम काळ म्हटले आहे

② द्वितीय

- अपरापतन ते पुढील वज्रप्रवृत्ती होणे पर्यंतचा काळ द्वितीय स्मृतिका काळ म्हटले आहे.

ब. तृतीय काल

- अपराधनू ते फुलीय उंते ६ महिन्या पर्यंतचा काळ म्हणजे तृतीय काल होय

- प्रत्येक कालानुसार सुनिवने शुद्ध आचाराचार करावे
- स्वतांची तसेच बाळाची काळजी घ्यावी
- उच्चैत माझे अन्न प्राशन करावे
 - ↳ जलकरून ति स्वता घेतवत होइल तसेच बाळकाचे पोषण सुखीय होण्याकरिता

सुनिका परिचर्या.

- सुनिकेने पाळवण्याच्या नियमांनुसार सुनिका परिचर्या म्हणजे आहे

① सुनिकेने पोळीक, आहार घ्यावा

- ↳ शाकी तांदूळ, लड्डू आहार घ्यावा

② शिंघ प्रवांचा वापर करावा

↳ धूत सेवन करावे

↳ शिंघ धूत — ग्रामी धूत

मेहय तसेच आर्कदिपत प्रत्येक वापरावे

1. Use

2. Do of a

3. All

4. The

5. Dra

6. Dist
guid
canr
distr

③ पाले भाज्या व्यवस्थीत शिजवून ह्याव्यात
 - धान्यातील निरसत्व मिळवेल
 - तसेच मल-मुत्राची मात्रा वरील
 बदल.

④ शुभ मिश्रित ~~कीळ~~ जल सेवन करावे
 - वृद्ध नाशक कार्य
 - तसेच आरोग्य प्राप्त करून
 - कीळ जल पचण्यास लघु असते

⑤ आश्वासन

- सुनिवा म्हणजेच शिवा कुमरा जन्म होणे
- व्यामुळे सुनिवाची चांगल्या प्रकारे काळजी घ्यावी
- सतत विचारपुस करावी
- आवड नावड या वृद्ध विचारणा करावी
- वि विना आश्वासन द्यावे.

⑥ रक्षोघ्न

- विविध मंत्र ह्यांचे प्रकारे शिवा रक्षण करावे
- उचित होम, हवन करावे
- ह्यांचे वंधन व हात व पाया मध्ये बांधावे

७) आहार

- लघु - पचन्यास हलाका आहार द्यावा
- स्नेहयुक्त - धूताची मात्रा जास्त असावी
- पातळ - द्रव्य युक्त अन्न असावे
जे पचन्यास सोपी असावे
- विविध द्रव्यांचे युक्त द्यावे.
- आग्निदीपन करणारे अन्न द्यावे
जे जठर आग्निवर लक्ष असु द्यावे

८) अश्यांग

- लवा तेलाने श्ची अश्यांग करावे
- वेलाण - शीपही युक्त द्रव्याच्या मिश्रित
कीळण जवाने खान करावे

९) शतब्य

- शतब्यपान करव्यासाठी शतब्यप्राप्त
असने गरजेचे आहे
- त्यामुळे शतब्य प्रदीपक अन्न पान
करावे

- शतावरी धूत

- कुमाठी आसव

- ब्राम्ही शंखपुष्पी युक्त

- शसायन

बिथामिन सेवन करावे

1. Use

2. Do
of a

3. All

4. The

5. Dra

6. Dis
guis
can
dist

औषधी

- सुनिवे वा वाकुण 74 सुनिवा रोग होव्याचे
भात असते
- व्यामुळे तिचे व्याधि पासून रक्षण करावे
↳ पशुवर आहार - विहाश पदारे
व रोग आल्यास चिकित्सा करावे.

सुनिवा वनत → प्रतापलेश्वर रस (250 ml)
देव्यात घेते

इतर औषधी → शतावरी धृत
→ रसायन प्रव्य
→ अश्वगंधा वरी
→ कुसाही आसव

प्रव्यांचा वापर केव्या जातो

सुनिवे सद्ये → धुमपान , तस्ये कार्ये देवे जातात
→ अश्वगंध प्रव्यांचा धुमपान
→ कुमीळ

→ वातशामक प्रव्यांचा वापर करावा

→ सुनिवा आगार → स्वच्छ , हवेशीर
रोगमुक्त , असावा

या काळानच बालेच पीडशंस्कार माधव
काहे संस्कार करावे
↳ जीवीकरण वातवासा आवली
प्राप्ता हेते.

शुनिके मध्ये आपश्य.

- शुनिकीय
- मेथुन कर्त
- शुनिकप्रमो
- विरुद्ध शुनिकपान
- शुनिक करी
- शुनिक व्यायाम
- शुनिक

शुनिके मध्ये

→ पार्श्व, कर्त शुनिक करी

13

1. Use
2. Do
of a
3. All
4. The
5. Dra
6. Dist
guic
can
dist

C. PPH.

- The term is for Post Partum Hemorrhage.

- Hemorrhage → the flow of blood increases through one of the exist of body due to eupture of veins & arterier

→ The unusual flow of blood

due to wear or

damage to any organs or due to eupture of veins or arteriers.

- PPH.

→ The blood flow from the vagina after delivery of baby is called post partum hemorrhage

→ It is complicated in the third stage

→ In 3rd stage the blood flow is greater than 500 ml

→ The blood flows after delivery of the baby

→ In some cases the hemorrhage is little

↳ it is treated by medication

→ In some complicated delivery its high → in case when it is in 3 stage

→ the blood flows upto 500 ml

In this case - it causes

ecliptic shock

and the lady may die

Two types of PPH:

1° PPH

→ the hemorrhage within 24 hrs of delivery

→ 3° hemorrhage

→ true hemorrhage

2° PPH

→ the hemorrhage after 24 hrs of delivery

1. Use

2. Do of a

3. All

4. The

5. Dra

6. Dis
gui
can
dist

Causes.

- It is seen mainly in
 - Premature pregnancy
 - Postmature pregnancy
- In dead foetus.
- using scissors and instruments during c-section
- pregnancy in age less than 15 yrs
- old age pregnancy.
- tone → After delivery tone of uterus changes
- lissue - due to injury to birth canal tissue gets damages
- laceration - during birth of baby ~~due~~ birth canal changes.
- thrombosis

Signs and Symptoms

- unwanted blood flow
- ↑ blood flow through vagina
- drowsiness
- epileptic shock
- cardiac shock
 - ↓ B.P
 - Heart rate irregularity
 - Vital imbalance
 - Urine output changes
 - Nausea
 - Constipation
 - Vertigo
 - Epileptic shock

1. Use

2. Do
of

3. All

4. The

5. Dra

6. Dis
gui
can
dist

Management

- during process of child birth
have to take full precaution

- Inj. Torcetoin
↳ Iron supplement given

- Vitamin B₆, B₁₂ injection

→ do regulate B.P → Atropine given

→ In high Anemic condition
↳ Blood should be given.

→ Monitors to check the vital must be
there.

- Massage therapy is given before delivery.

- Methargine

- Oxytocine drip is given

- Assurance should be given to the patient

(13)

d. Infertility.

- not to bear a child after 1 yrs of unprotected intercourse
- inability to grow a child after 1 yrs of unprotected intercourse with several times.

Female Infertility

- Female which is unable to conceive a child after attempting unprotected intercourse as female infertility

- the fertile or female with some abortion history which is unable to conceive as Infertility

1. Us
2. De of
3. Al
4. Th
5. Dr
6. Di gu ca dis

Causes.

- Repetative abortion
- Uterus fibroid
- uterian cancer
- Ovarian cancer
- Cysts formation
- Irregular menses
- PCOS
- PCOD
- = Physiological factor
- Hormonal imbalance

Investigation

- Hormones check
- USG abd & Pelvis
 - ↳ to examine pelvic properly

Management

- In-vitro fertilization
- Proper medication
 - ↳ steroidal drugs
 - ↳ estrogen
 - ↳ Progesterone etc
- Calcium, multivitamin should be given

स्त्री पंचत्व.

- वय्यादया स्त्रीत्वार्थे गर्भधारणा न
होति याम् स्त्री पंचत्व म्हातान्

- त्या स्त्रिला पंचया म्हणून संबोधले
जाते

कारण / हेतु

- अति व्यायाम , गर्भशय्य प्रदेशी धान
- अतिव्यायाम
- अविश्राम
- क्रुधा, तिक्ठा आहार
- देव - पूर्वजल कुत पाप

लक्षणो

- सतत ज्वर
- स्तब्धी
- अंगगौरवता , आलस्य
- व्रजप्रवृत्ती अनियमित
- व्येतप्रवर , वक्तप्रवर
- नाभिक वेदना
- मल मूत्र प्रवृत्ती अनियमित
- वक्तकाय

परिक्षण

- USG Pelvic
- Hormonal test
- Estrogen & Progesterone level

1. Us
2. De
of
3. Al
4. Th
5. Dr
6. Di
gu
ca
dis

००
चिकित्सा

अश्यांतर → चंद्रप्रभावती
कुमारि आसव
शंखवती
शतावरी
अश्वगंधा धन वती.

० २थानिक चिकित्सा

शोनिधावन - जेष्ठमध + मध
इत्यादि द्वारे हावन

शोनिपिचू → शोषधी सूत्रा युक्त पीचु धारण करणे

शोनिपुरण करणे

शोनि प्रवेशी धुपन → कटु, तिक्त २थानिक सूत्राने
धुपन करावे

उत्तर वस्त्र

→ निधिवन स्नेह - स्नेहन करावे

↓
उत्तर वस्त्र देवावी

⇒
- गभीराशय शोषण करणे.

12

प्र 2.

व. श्वातुगुल्म.

गुल्म

- एक 2 पार्श्व, हृदय, वस्ती, नाभी प्रदेशी प्रकीर्ण वायु ने गुल्म तयार होते

हेतु - वातपृष्ठीकर आहार

- तिष्ठण आहार

- श्राव व्यायाम

- मेशुन कर्म ↑

- श्राव चक्रमण

- रजप्रवृत्ती मध्ये परिचर्या पालन न करणे

संप्राप्ती

- हेतु सेवन

↓
वातपृष्ठी

↓
इतरत्र मंस धातु हृली

↓
वायुनेप्रेरीत विप्लव

गभ्राशय तिकाणी स्थान संक्रम

↓
श्वातुगुल्म

1. U

2. D

of

3. Al

4. Th

5. Dr

6. Di

gui

car

dis

प्रकार (1) श्वातुगुल्म

(2) पित्तगुल्म

(3) कफगुल्म

(4) श्वातुगुल्म

वक्ताज गुल्म

- श्रीविष्णु आशयामध्ये उत्पन्न होणारा
वायु संघटय गीळ्यास वक्ताज गुल्म
म्हवले आहे

फार. → ① उर्ध्व नाभी गत
→ ② अधो नाभी गत

चिकित्सा

शीनिपिचु → पंचगव्य सिद्ध वृताचा पिचु धारण करावा

शीनिधावन → पलाश पत्र / फुल कवाथाने धावन

अग्नेतर → पलाशपत्र स्वरस

→ वाताशामक मूल्य

→ चंद्रप्रकाशनी

→ कुमारी आसव

विशेष चिकित्सा

- वक्ताजगुल्म हा श्रीविष्णुगुल्म आहे

- यामध्ये हारिका अंत्राप्रकारे चिकित्सा केली जाते

हारिका अंत्र ह्याचे

नाभि प्रदेशी खापरकर वापुड लावावा

हारिका अंत्र नाभि वर ठेवावे

त्यामुळे गुल्म हारिका मध्ये येतो

ह्याच सुत्राने बंधन करावे

शश्रकमीने गुल्म काढून लावावा

④

प्र २.

(b) मुहूर्तगर्भ

- गर्भ गति मार्ग खुलने यास
मुहूर्तगर्भ म्हणते आहे.

- सत्व, बल, मन, वायु, वाह
आलेला गर्भ वायु प्रकीर्णित
आल्यामुळे दिशा बदलतो त्यास
मुहूर्तगर्भ म्हणतात

- दुर्घट वायुमुळे मार्ग अवरोध
होतो.

संप्राप्ती हेतु

- आतल्यायाम
- आतल्याय
- आतचप्रसव
- गर्भाशय स्थाने आघात
- विरह आहार विहार
- पंचकर्म मिथ्या योग

संप्राप्ती

हेतुसेवन

वात प्रकीर्ण

प्रकीर्णित वात गर्भाशय स्थाने

स्थान संश्रय

गर्भाची जागा बदलणे

मुहूर्तगर्भ

1. Us
2. De
of
3. Al
4. Th
5. Dr
6. Dis
gui
can
dist

प्रकार

- ① किन्वा
- ② प्रतिश्रुत
- ③ विजय
- ④ परिध

प्रविध गाने

- ① उर्ध्व गाने → नाभि च्या उर्ध्व दिशेला गेला
- ② तिर्यक गाने → दस्त. पाद तिर्यक वरती
- ③ व्युत्थ गाने → डीके शीने द्वारा कडे असते.

५

प्रश्न 2.

c. Cervical cauterization

- Removal of delicate layer of cervical region class cauterization

- In cervical erosion it is done

Contraindicated

- Pregnant lady
- Cervical polyps

Types.

- ① Chemical
- ② Electrocautery
- ③ Electrocoagulation
- ④ Cryotherapy
- ⑤ Laser

① Chemical

- AgNO_3 is used
- seto

② Electrocautery

- Electric current is used for removal of cervical layer

1. Use
2. De
of
3. Al
4. Th
5. Dr
6. Dis
gui
can
dis

③ Electrocoagulation

- The electric probe is preheated
- and used to remove eroded tissue

④ Cryotherapy

- liq. CO₂ used (-76°C)
- to remove the cancer layer

⑤ Laser

- laser treatment is given
- common in developing countries

④

प्र. प्र २.

(क) शीनि कंद.

- मांसान वृक्षाकार कंद निर्माण लेणे
- शीनि प्रदेशी गोलाकार कंद निर्माण लेणे म्हणजे शीनि कंद

हेतु.

- अतिव्यायाम
- अतिव्यवय
- अति श्रम , अति चरमण
- श्लेष्म रूक्ष आहार
- आधान
- अति प्रीत्य

संप्राप्ती

हेतुसेवन

↓

वातदीघ प्रकोप

↓

मांसवृक्षी

↓

शीनि स्थानि मांसल कंद

उत्पन्न

↓

शीनि कंद.

1. Us
2. De of
3. All
4. Th
5. Dr
6. Dis gui can dist

चिकित्सा

स्थानिक चिकित्सा

- ① योनिदाहन
- ② योनिपिचू
- ③ योनिपुरण
- ④ योनिक्षीयण

- मुलक, शिखर तैलाचा पिचू घातण करावे

- त्रिफळा क्वाथ + मद्याने योनि द्याव
करावे

- हरिद्रा + अंजन + गोरिक + वीरंग
इत्यादि द्रव्यांच्या सहायाने योनि पुरण
करावे

- स्नेह-श्लेष्म कमी करून
५ वस्ती, (उत्तर वस्ती) प्रयोग
करावा

(R)

प्र 2.

① स्तन्यसंपत्त.

- योग्य स्तन्य कसे असावे असे
वाढीत आहे

- ① अन्न्य अति लांब नसावे
- ② अति लहान नसावे
- ③ गोलाकार असावे
- ④ आवृत्ती - विपुल नसावी
- ⑤ लोबत न राहणारे असावे
- ⑥ चुंचुक व्यतश्चीत असावे
- ⑦ 10 पेक्षा अधिक असतात
- ⑧ त्या ठिकाणी 2 ममि अधिक

असतत - शल्य मुल

- अल्य पुरक

⑨ गर्भधारणे दर्याने पूल्ल आनेने
असावे

⑩ त्याच योग्य प्रकारे पूल्ली बीपुल
प्राकृत स्तन्य निर्मीण करणारे असते

②

1. Us

2. De
of

3. All

4. Th

5. Dri

6. Dis
gui
can
dist

अन्वय हृत्की

- अन्वय क्षय
- अन्वय वृद्धी
- अन्वय विपृती

अन्वय क्षय

- अल्प मात्रेत अन्वय निर्मीठा होते
- वाळाची भुक् होत नाही
 - ↳ वाळ चिडाचिड करीत राहतो
 - ↳ अपचन होते

अन्वय हृत्की

- अति मात्रेत - गुरू भुजांनी युक्त
- वाळ - आळशी होतो
- गौश्वत वाढते
- मंद राहतो

अन्वय विपृती

- दोषाचे प्रमाण वाढते
- विपृत अन्वय निर्मीठा
 - ↳ फीज युक्त
 - ↳ रूक्ष
 - ↳ अफलाव्य अन्वय निर्मीठा होते

प्र 2.

(क) ओषधी
घर्ष निरोधक उपाय.

- विधिवत ओषधी द्रव्यांचा वापर करून
घर्ष निरोधन होऊ शकते.

- या योग्यरत्नाकार नुसार
घर्ष निरोधन करावे.

① पुराण गुळ + पल
मात्रेन सेवन करावे.

② जपा कुसुम + कांजी चे सेवन करावे.

③ तालीस + गोरिक चे सेवन करावे.

वाह्य प्रयोग

- शेंधव + तीन तेलाचा - पिचु धारण करावे.

- दाल्फुर मुळाचे - शीनि पुरण करावे.

- दाल्फुर मुळा - हस्त हातामध्ये बांधावे.

- निष्क काष्ठाने - धुपन करी करावे.

(7)

1. Use

2. Do

of

3. All

4. The

5. Do

6. Dis

gui

can

dis

प्राला

(iv) प्रतापलेश्वर रस

घटक द्रव्य

- शु. पाश्द
- शु. गंधक,
- पिपली
- लवण
- चित्रक
- सुंद.

इत्यादि.

- आमपाचक व द्रव्याचा वापर करावा -

उपयोगिता

- स्मृतिका स्वर
- ~~हृदय~~
- आनिसार मध्ये उपयोगी

मात्रा अधिक आल्यास विषकारक
↳ पाश्द असल्याने.

2

प्र।

⑩.

- हार्निकन वध्या प्रकार

- ① बालअवस्था
- ② काळवस्था
- ③ अनापत्य
- ④ शर्मशास्त्री
- ⑤ मृतशर्म
- ⑥ धातुशर्मतेमुळे

- बालवस्थामध्ये प्राप्त होत नाही

- उचित काळामध्ये शंयोना (विजाचा) ना
आल्यास प्राप्ती होत नाही

- शर्मिके पुरोपरी पीषण न होत
अनेक वेळा विष्णुमय आल्याने
वधत्व उत्पन्न होते

- धातुचि नियमितरित्या वाढत आल्याने
वधत्व निर्माण होते

1. U
2. D
- of
3. A
4. Th
5. Dr
6. Dis
- gui
- can
- dist

②

① अणुयुग्मक गार्भिणी.

स्त्री गार्भिणी असतांना तिला

- आलस्य
- अस्वी
- अंगगोचरता
- छातावर शमुय येते
- ~~च्छदी~~, आविसार, लक्षणे
- आव्यमुत्रत, मुत्रप्रमाणे वाढणे
- मलावरील
- काळानुसार स्त्रीला जाणवते
- अंगाने ज्वर हासव्यामास्ये वसते.
- ~~अंगजडत्व~~ निर्माण होते.

②

प्र। ला

कवि सुतिका मकल.

गुपीनिष्ठमठा आठ्यांतर, अपरापतन
आठ्यांतर च्या श्रवा सुतिका -
महत्वे जाते

- त्या सुतिका वाचुण 74 सुतिका
शेग लेवू शकता व

- त्यामधील वाक सुतिका मकल आहे.

मकल महत्त्वाचे अतस्त 10 लेखी

1

- 1. U
- 2. De
of
- 3. Al
- 4. Th
- 5. Dr
- 6. Dis
gui
can
dist

e. Uterine curette

- used to curette endometrium ~~curette~~ product during MTP

- Parts → Body
- Blunt end
- Sharp end

Son Shamadevi Vedprakash Patil Ayurvedic College & Research Institute, HATTA. Tq. Basmath Dist. Hingoli.

Name of Examination: 2nd Internal Examination.

Part / Branch: 3rd yr BAMS.

Subject: Prasuti-Tantra and Strirog.

Language of Answer: मराठी.

Date:

2	8	1	0	2	0	2	3
---	---	---	---	---	---	---	---

Theory Answer Section

Seat No./ Roll No.

2	2				
---	---	--	--	--	--

 (In Figures)

P.R.No.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Seat No./ Roll No. Twenty two (In Words)

Name of Examination _____

Subject _____ Paper _____

Signature of the Supervisor

@malewal
Signature of the Candidate

Q.No.	a	b	c	d	e	f	g	h	Total
Multipal Choice Question / SAQ									
1	2	2	2	2	2				10
2	4	4	4	4		4	4		24
3		12	12	12					36.
Total									70

Seen above marks

Signature of the Examiner

Signature of the Candidate

Q 2.

Q)

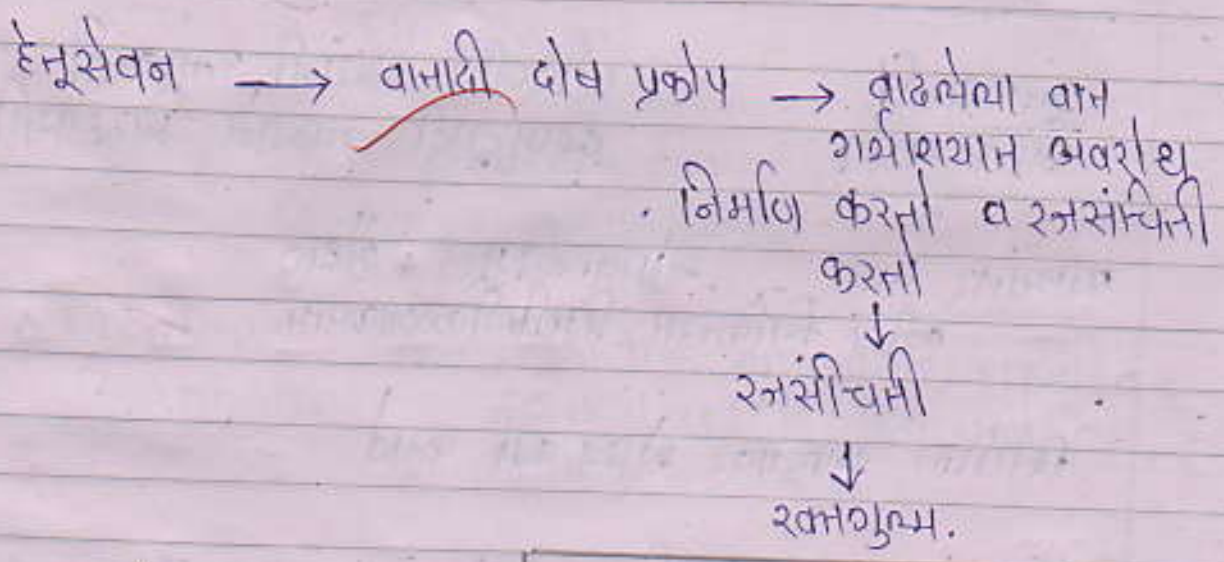
शक्तागुण्य
शक्तागुण्य हा स्त्रिये विशिष्ट आहे.

गर्भाशय व रज हे स्त्रीयांतच आसण्याने शक्तागुण्य हा स्त्रियांतच आढळतो.

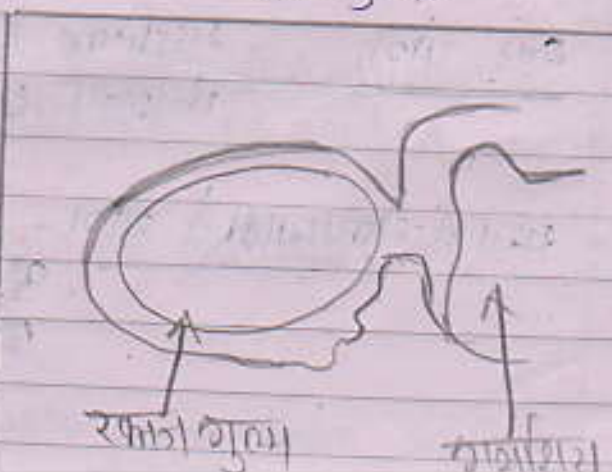
हेतू - प्रसूतपश्चात
 गर्भपातानंतर
 मासिक पाळीच्या वेळी
 अतिव्यवहार.
 दिवास्वाप
 अतिचंक्रमण
 सूत्रिका परिचर्या न घालणे.
 योनीव्यापद.
 व्यवहारवेग अवरोध.

} वातप्रकोपक आहे
 विहारान्त सेवन

सम्प्राप्ती -

- गुण्याचे प्रकार
- 1) वातज गुण्य
 - 2) पित्तज गुण्य
 - 3) कफज गुण्य
 - 4) शोणपातज गुण्य
 - 5) रक्तज गुण्य

चिकित्सा -

शक्तान् गुण्याची चिकित्सा पूर्व अवस्थेतच करावी
मरणे १० महिन्यात

चिकित्सा करताना -

१) गुण्याचे शिथिलीकरण चिकित्सा

२) भेदन चिकित्सा

३) दीपन प्राप्तन चिकित्सा यांचा विचार करावा.

१) स्नेहन

२) स्नेहनपूर्वक स्वेदन द्यावे.

गुण्म शिथिलीकरिता

शोनीपिचू धारण - पलाशक्षार + शैथिलयुक्त.

शोनीधूम वर्ति

- शवक्षारयुक्त धूम.

शोनीधूम

- कचा आदि द्रव्यांनी धूम द्यावा.

उत्तरवर्सी

- जीवणीय द्रव्यांनी उत्तरवर्सी

निरुह वर्सी

- कशमुळादी कवाथाने निरुहवर्सी.

आश्यांतर पात्र

- सोमवर्ण्यीमूल + शैथिल

वरील चिकित्सा शिथिलीकरणाकरिता.

शिथिल आश्यावर भेदन कर्म करावे.

इतर योग

महातिका धृत

पंचगव्य धृत

घरत न होव्यासाठीच योग -

कुमारीभासव

अश्यारिष

4

Q2.

→

Cervical cauterization :-

It is process of removing delicate cell layer of cervix using cauterization probe

Indication - Cervical Erosion.

Contraindication -

pregnant lady
Cervicitis

Suspected cervix which are undergone biopsy study

Cervical polyp.

Acute PID.

Time - Post menopausal phase so it get time to heal.

Types → 5 types

i) Chemical Cauterization.

ii) Electrocautry

iii) Electrocoagulation.

iv) Cryotherapy / cryosurgery.

v) Laser evaporation

i) Chemical Cauterization

- In this procedure eroded cervical cell is destroyed by AgNO₃

ii) Ch. Electrocautry

- → OPD procedure

ii) In this no need of anaesthesia

iii) Eroded cervical cell are destroyed by Preheated probe

destroyed depth upto 2mm from surface

3) Electrocoagulation - i) ST procedure

- ii) require generalised anaesthesia
- iii) In this procedure cervical cell is destroyed by w/o electric current flow
destruction is controlled.

complication - cervical fibrosis.

4) Cryotherapy

- In this eroded cervical cell are removed by lowering temp.

- liq N₂, liq CO₂ used

→ 22°C for 3 min.

destroyed upto depth 2-3 mm.

Laser Evaporation :

This is of high modality but are present in lower numbers.

कार्बोशायट्रीवला मुद्रा पद्धत

→ क्षार कर्मातः

→ अम्ली कर्मातः

4

पृ. 2.

७) योनीकंद -

शरीरशिवमुखाच्या ठिकाणी माकुपाकृती
मांसशोथ म्हणून होतो याचाच योनीकंद असे
म्हणतात.

हेतू - अनिव्यवाय
अनिल्यायाम
अनिक्राय
अमिचंक्रमण
क्रोध, शोक

दंत व मुख जखांमुळे

सम्प्राप्ती -

हेतूसेवन → तामादीदोषांचा प्रकोप → प्रकृपित
तामादी दोष योनीच्या ठिकाणी
अवरोध निर्माण करतात

योनीकंद

↓
कुं म निकुचाकृती
मांसम भाग म्हणून
होतो

प्रकार - 4 प्रकार पडतात.

- 1) वातज योनीकंद
- 2) पित्तज योनीकंद
- 3) कफज योनीकंद
- 4) शक्तिपातज योनीकंद

i) वातज योनीकंद - श्याववर्णिय
रुक्ष, तौदवत वेदनायुक्त.

ii) पित्तज योनीकंद - रक्तवर्णिया
पाश्चुकु
उष्णस्पर्शी, तेजायुक्ता.

3) कफज योनीकंद - विद्रुधीप्रमाळे योनीकंद तयार होतो
पांश्रुवावे
पिच्छित्य, शिथिल.

4) सन्निपातज योनीकंद - विद्रुधीचा तिव्र पाक झाल्याप्रमाणे
असतो.
सर्व दोषात्मक वेदनांनी युक्त.

चिकित्सा :-

i) योनीपित्त - मूषकादी तेलाच्या पित्तू ठेवावा.

ii) योनीक्षूपन करावे.

iii) योनीवृत्ति वापरावे.

iv) तिफला ववाधाने योनीद्यावन करावे. (4)

Q2.f. Placenta Previa :-

When the implantation of placenta takes place over lower uterine segment (on or either side of internal os), called as placenta previa.

Causes - usually causes are unknown but can be caused by -

- 1) Defective Decidua
- 2) Placenta Hypertrophica
- 3) abnormal size of placenta.
- 4) Smoking etc habit

Risk factors of placenta previa :-

Earlier C-section

Earlier curratage

multiparity

Age more than 35 yr.

Any scar present in uterine cavity.

Endometriosis.

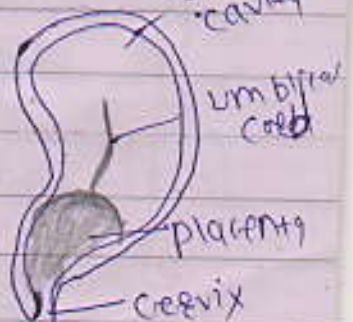
Types :- Also called as degrees. - 4 degree

I degree - Low Lying PP

II degree - Marginal PP

III degree - Partial P.P

IV degree total P.P.

Degree depend on Extend of placenta over lower cervical end.

1) Low Lying (I type) → major portion in upper uterine segment while lower portion in lower segment

2) Marginal (IInd type) - only margin of placenta touches internal os.

3) Partial (IIIrd type) - Placenta covers internal os partially

4) Total (IVth type) - Placenta covers internal os completely even when cervix is fully dilated.

Diagnosis - USG

Sign - Anemia

Symptoms - vaginal bleeding (sudden painless recurrent)

D.D - Placenta abruptio

treatment - Proper ANC is required.

4

१.२

गु. योगरत्नाकारानुसार गर्भ निरोधक उपाय -

आयुधनर पात्र

i) टंकण + विडंगू + समभाग चूर्ण दूधावरोवर → तक्षकालान् खावा.

ii) रक्त रत्नशावसमयी -
गणकुसुम कांजीवरोवर → ३ दिवस खावा.

iii) पुराण गुल + पत्र खावा.

iv) तंड़ुलीयक मूलाचे चूर्ण → रक्तशावानंतर खावे.
तंड़ुलीयकसोवन

v) नात्पीसपत + गैरीक-चूर्ण → ५व्या दिवसापासून शीतजव्यासोवन

• स्थानीक योग •

पित्तुधारण

i) सैंधवयुक्त पित्तु योनीत धारण करावा → संश्रोगापूर्वि

ii) सैंधव + तिलतेजयुक्त धारण करावा

५

योनीधूम - निम्बकाळांनी धूम द्यावा.

योनीपूरण - योनीच्या ० ठिकाणी धातूस्थाय्या मुलाचे चूर्ण धारण करावे.

धारण - योनिमध्याची मूली काळ कमरेला बांधवी.

अनुश्रविक योग - चंदनतेज्याचा पित्तु धारण करावा.

b) मूढगर्भ - मूढ + गर्भ

जेव्हा गर्भाच्या गर्भीत अवरोध होतो त्याला मूढगर्भ असे म्हणतात.

व्याख्या

[कदाचित अवगच्छाम् अनिरस्यति ...]

जेव्हा सर्व अंगप्रांथांगानी युक्त व कुडीचा वाढविकास झाल्या लायक गर्भाशयपथान असतो त्याला मूढगर्भ असे म्हणतात.

कारण - १) श्या महिन्यांनंतर व घनतांनंतर झालेल्या अकार्यप्रसूती किंवा शायप्रसव.

हेतू

१) गर्भाशयपेशी कमजोर - गर्भाशयपेशी कमजोर असल्याने

२) गर्भविकृती - गर्भविकृत आसन विकृत गर्भ.

३) अपत्यपथ दोष - अपानवायू अपत्यपथान दोष निर्मिती.

सम्प्राप्ती

हेतूसेवन → विरुद्धाआसूजाने गर्भाचा गर्भाशयान प्रवेश → त्यामुळे अपान वायूची दृढी

गर्भ गर्भाशय मार्गातच अडकून बसतो

↓
मूढगर्भ

मूढगर्भ प्रकार - 4 प्रकार पडतात.

- 1) कील / संकीलक
- 2) प्रतिखुर
- 3) बीजक
- 4) परीध.

i) कील / संकीलक -

जेव्हा शिर, हात व पाय वरच्या दिशेने असतात व पाठीकडील भाग गर्भाशयमुखामुळे असतो तेव्हा तो गर्भ कीलाप्रमाणे दिसतो त्यालाच कील / संकीलक म्हणतात.

गर्भाशय मुख.

ii) प्रतिखुर -

जेव्हा हात, पाद व शिर हा शोनीमार्गामुळे असतो व पाठीकडच्या भाग उरविलेला असतो तेव्हा तो प्रतिखुर दिसतो त्याला प्रतिखुर असे म्हणतात.

चतुष्पादाप्रमाणे गर्भाशय मुख

iii) बीजक

जेव्हा गर्भाशयमुखाने शिर व हात हात अडकता, अशी स्थिती बीजक होण्याच्या बीजाप्रमाणे दिसते त्यालाच बीजक असे म्हणतात.

कधी-कधी हातदेखील अडकता

परिध

जेव्हा गर्भ हा गर्भाशयामुखाने
परिधाप्रमाणे आडवा असल्याने
असता त्यालाच परिध असे
म्हणतात.

चिकित्सा - मंत्रचिकित्सा
स्नेह स्नेह रवेदन

४ प्रकारे चिकित्सा करावी

- १) उत्कर्षण
- २) अपकर्षण
- ३) अकारण
- ४) स्नेहन
- ५) स्नेहन
- ६) पीडन
- ७) गेहजुकरण
- ८) दाहण विदारण

मृतमूलागर्भ - स्नेहन करीत अथवा स्नेहन करून
गर्भाला प्राण वाचवावे.

(4)

हरिनाक वंश्या प्रकार -

हरिनानुसार

- 1) वायुवंश्यांमुळे वंश्याव.
- 2) काकवन्श्या
- 3) ~~अनपाया~~
- 4) गर्भशापी
- 5) मृतगर्भ
- 6) धातूहीनानामुळे वन्श्याव.

1) वायुअवस्थेत प्रजननसंश्याची निर वाढ न झाल्याने वंश्या वन्श्याव होतो.

2) चिकित्सा -

म र्गहन

स्वपनकर्म

पंचकर्मनिवा अवयव

- वमन
- विरेचन
- वस्ती
- नश्य
- शिरोविरेचन.

उत्तारवस्ती - जीवनीय हत्यांची.

आंश्यांनर पान - शम्भोवरी घृत
गर्भपात्ररस
प्रतापनरेश्वर रस.

2

प्राणा
व)

प्राणापयकेश्वर रस

घटक

गंधक

पारद

मरिच

विष

अमृतकेश्वर

1 भाग

लोहभस्म - 4 भाग

शंखभस्म - 8 भाग

गोमयभस्म - 16 भाग

भावना - भृंगारानस्रमाची - 1

माता - 2 ते 6 गुंजा

अनुपात - मध / शरमपाणी / दूध

उपयोग - गर्भिणीच्या स्वास्थासाठी हितकर
• स्त्रीप्रजनन संस्था प्राकृत
स्वरूपाने ठेवतो.

विधी -

सर्व औषधी त्रय्य शुद्ध व स्वरूपाने घेवून त्यांचा
पूर्ण करून, त्याला भृंगारानस्रमाची भावना
दयावी.

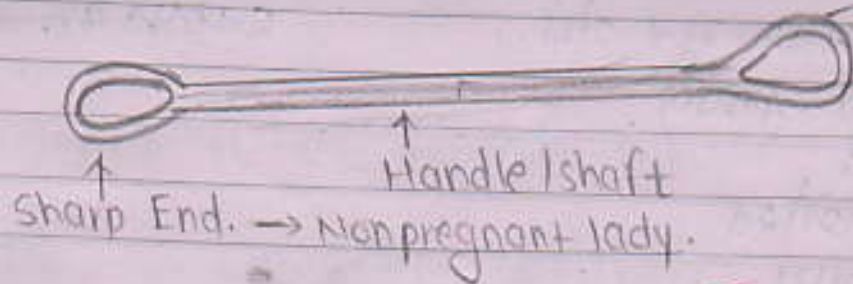
(2)

y. 11/11
e7

Uterine Curate.

pregnant lady

↑
Blunt End

Indication :-

Uterine curate is used to curate the endometrial product (product of conception) in case of MTP.

Also used in curating process related to uterine endometrium.

Parts - Body (shaft)

Sharp end (Non-pregnant lady)

Blunt end (pregnant lady.)

Uses - for curating purpose.

for curating endometrium lining in case of MTP

contraindication - Do not use sharp end in pregnant lady it can causes vigorous bleeding.

2

१।

a)

सद्योग्रहीत गर्भिणी लक्षण

हानापायावर सूज येणे.

रजस्ताव बंद.

शकवा जावणे

रक्षादि

अंगगौरव

-हन्नास

मळमळणे किंवा वेदना

हा डोहाळ लागणे

सनातन दुधागर्भिणी होते.

जडना

आम्बरस प्रियता.

वयम.

वारंवार क्षुधाप्रवृत्ती

वारंवार मूत्रप्रवृत्ती.

Sign and symptoms in 1st Trimester

Amenorrhoea

⊗ Morning Sickness

Frequent Urination

Nausea.

Vomiting

Fatigue

(2)

कं. 1 या

b) सनक्रियक -

सनक्रियक ही एक सन्न्यवृत्ती आहे.

- कारणे -
- वृत्तप्रकोपक आहारविहार
 - मिथ्याआहारविहार.
 - बाळाच्या व्यवस्थीत दूध न पाजवणे, म्हणजेच एकाच सनानून व दूध पाजवणे.
 - कोष्ठशोधने साय नसल्याने विविध आहार
 - विरुद्धाशन
 - अस्थिरता

लक्षणे -

- अवाधित दूधनिर्मिती
- दूध चपत्या खराब त्यागणे.
- गंभीरारखे आकार सनानून जाणवणे.
- बाल दूध पिण्यासाठी नकार करणे.
- बाल रडणे
- बाळाचे पाठ न शरणे.

चिकित्सा ->

- 1) शोधन करावे.
- 2) वमन विरचनकर्म व
- 3) स्नेहन व स्वेदन
- 4) वमन व विरचन -

याद्वारे सनाशयाची शुद्धी होत व प्राकृत सन्न्यनिर्मिती.

2

- इतर योग -
- शतावरी घृत
 - मधशतावरी घृत
 - मधनिकत घृत.
 - पंचगव्य घृत.

पृ 3 रा.

b). शुनिका व्याख्या-

अपत्यप्रसवानंतर अपरापतन झालेल्या स्त्रीला शुनिका असे म्हणतात.

गर्भधारणेपासून ते प्रसवानंतर स्त्रीच्या शरीराने अनेक बदल घडत असतात त्यामुळे तिच्या पूर्ववत होण्यापर्यंत काही आहारविहाराचे पथ पाळण्यात यावे याचाच शुनिका परिचय असे म्हणतात.

शुनिका काल - 3 काले पडतात.

1) प्रथम काल - 10 दिवसांचा असतो

यात शिथिल नुकीच प्रसूती झाल्याने तीची त्वरित पुर्णता झालेली नसते त्यामुळे तिच्या रक्षणी किंवा त्वरित म्हणतात

या कालात क्षती म्हणजे दोर्बप्य दूर करण्यासाठी व त्वरित कमी करण्यासाठीचे औषधापचार व आहारविहार करावा.

2) द्वितीय काल - 1 महिन्यांचा असतो.

या कालात स्तन सन्धय व त्यावर्त यांनीचा विचार करून औषधापचार व आहारविहार करावा.

तृतीय काल - तृतीय काल हा प्रसूतीनंतर पुढा
२अप्रवर्तन होईपर्यंत काल असतो.

हा काल व्यक्ती-व्यक्तीन वेगवेगळा आढळतो
काहीन २ महिने, ६ महिने, ६ महिने तर १ १/२ वर्षापर्यंत
देखील असू शकतो.

यामध्ये ~~संनती~~प्रतिबंधक उपाय करायचे असतात.

सुनिका परिचर्या

प्रसूतीनंतर काय करावे व काय करू नये, याचाच
सुनिका परिचर्या असे म्हणतात.
ती खालीलप्रमाणे.

- १) आश्वासन
- २) ~~स्नान~~ स्नान व स्वपन
- ३) मदन
- ४) ~~पहल~~ पहल
- ५) स्नेहपान
- ६) गर्भाशय साधन
- ७) कळू साधन
- ८) सान्ध्यावृद्धी
- ९) रक्षोघ्न
- १०) स्नान
- ११) आहार
- १२) ~~विहार~~ विहार

या सर्व उपक्रमांना सुनिका परिचर्या असे
म्हणतात.

1) आश्वासन

- प्रसूती म्हणजे स्त्रीचा दुसरा जन्मच असतो असे समजून तिचा आश्वासन द्यावे.

2) स्नेहन व स्वेदन

- पृष्ठ, कटी व कुक्षीप्रदेशी जो वानाचा प्रकोप असतो, तो काढी करव्यासाठी स्नेहन व स्वेदन करावे.

3) मर्दन

- हलक्या हलक्या हातांनी स्वेदनावंतर मर्दनक्रिया करावी.

4) पट्टबंध

- गर्भाशयाचा जो आकार वाढलेल्या असतो तो पूर्वस्त आठव्यासाठी पृष्ठ कटी व कुक्षीप्रदेश स्वच्छ पट्टबंधन करतात.

5) स्नेहपान

- स्नेहपानांतर सर्व वाढलेले दोष एकगीत जमा होतात व त्याचे नंतर निर्हरण करता येते.

6) गर्भाशय शोधन

- गर्भप्रसूतीनंतर पुढील 3 दिवसात गर्भाशयात सात्वमेत रसु बाहेर काढव्यासाठी गर्भाशयाचे शोधन महत्त्वाचे असते.

द्रव्य

- पित्तकरुंज, कलवातुआदि द्रव्यांनी गर्भाशय शोधन केले जाते.

7) कोष्ठशोधन - गर्भनिष्क्रमणानंतर जर कोष्ठशुद्धी झाली नाही तर ४ दोष पुनोपनीत होऊन सन्ध्यवृत्ती करताना त्यामुळे कोष्ठशोधन करावे.

8) सन्नोवृत्ती -

प्रसूतीनंतर 3-या दिवसापासून दुग्धनिर्मित होते व त्याची वाढ 1 महिन्यापर्यंत आहारवर अवलंबून असते.

त्यामुळे सन्ध्यवृत्ती आहारविहार व औषधीपान करावे.
दृष्य - शनावरी घृत
महाराशनावरी घृत
पंचगव्य घृत.

9) रक्षोदन - प्रसूतीपश्चात 3-या दिवसापासून 10 व्या दिवसापर्यंत गरमपाण्याने योनीचे प्रक्षालन करावे.

10) स्नान

प्रसूतीपश्चात 3 दिवस स्नान करू नये कारण या काळात विझाणीची गरज असते तेव्हा त्यावेळी गरमपाण्याने योनीचा आंग धुवून घ्यावा.

4-या दिवसापासून श्लेह श्वेतनयुक्त स्नान करावे.

17. आहार

पहिले 3 दिवस - थवागुसेवन + वृषासोवत.

6 दिवसानंतर → थूप, त्रव. यांचा
जीर्ण तांदळाचा आहार.

12 दिवसानंतर → ~~कुक्षसिद्ध~~ मांसरस
मांसरससिद्ध आहार.

अश्याप्रकारे हळूहळू सम्यक्वर्धक, लघु, क्षयका
पचणारा व शरीराच्या हितकर अश्या
आहारविधाराचे सेवन करावे.

विहार -

अतिचक्रमण टाळावे.

व्यवाय टाळावे.

दिवारात राहणे.

खेळ, शक करू नये.

आत्मसेवन टाळावे.

वामसेवन

अरपूर विआंती

आणि साहसाची कामे टाळावी.

योग सेवन -

शेतावरी धृत

पंचगव्य धृत

महातित्त धृत.

महाशेतावरी धृत.

Q3.

d) Infertility

If the lady is unable to conceive even after ^{1 year} of unprotected, well timed intercourse ~~upto 1 year~~ called as infertility.

Types

- Primary infertility
- Secondary infertility

Primary infertility - ∇ Not having a single child.

Secondary infertility - ∇ Unable to conceive after 1 or more child.

female Infertility Causes -

- ovarian factor
- Tubal factor
- Uterine factor
- cervical factor
- vaginal factor
- unknown.

1) ovarian factor -

i) Anovulation - ~~Not production of ovum~~

LPD

∇ Luteinizing phase defect so not production of progesteron.

ovarian carcinoma
ovarian cyst
pcos
pcod.

2) Tubal factor -

- Tubal block
- Hysterosalpingitis
- Tubal metrorrhagia
- Hyper motility of tube
- Tubal carcinoma.

3) Uterine factor

- Adenomyosis
- uterine fibroid
- congenital anomalies
- Endometriosis
- uterine carcinoma
- Uterine polyp.
- decreased thickness of endometrium.

Cervical factor

- CA cervix
- cervicitis
- cervical erosion
- cervical carcinoma.

vaginal factor

- ↳ vaginitis
- ↳ Bacterial, viral infection

Other factor -

- More Age > 35
- lifestyle - Smoking, drinking

Some unknown Reason

Investigation -

- 1) Endometrium Biopsy - Endometrium biopsy is done to know Hormonal status.
- 2) Hysterosalpingitis - done to know about abnormality in Tubal part.
- 3) USG - USG is done to examine abnormality in position of uterus, ovary and tubal portion.
- 4) Blood test
- 5) Routine Urine test
- 6) Per vaginal Examination - to check abnormality in cervical region.
- 7) Hormonal Assay
- 8) follicular study.
- 9) ovum examination.
- 10) Biopsy of cervical region in suspect of carcinoma cases.
- 11) USG → to examine congenital anomalies.

Management -

in case of Anovulation

Clofibrate citrate - 6 months
(Progesteron).

Clofibrate - 60mg → 6 months

↳ Both partner.

IUI - Intra uterine insemination

ICSI - Intra corpuscular Sperm injection.

IVF - In vitro fertilization

Test tube baby

Surrogacy.

आयुर्वेदशास्त्र

पंचकर्म - शोधन केने जाते.

↳ वमन
↳ विरेचन
↳ वस्ती

आदिंचा उपयोग केना जातो.

न्यस्तबरोबर अनार्तव → रजप्रवर्तनी वरी

या

योगा - शतावरी धृत

अश्वगंधा धृत

महातीक्त धृत.

PPH - post partum Haemorrhage.

PPH is abnormal blood ^{loss} from more than 500ml after delivery of baby.

Types - main 2 types

→ primary PPH

→ secondary PPH.

Causes of PPH -

◊ 4T →

- Tone
- Trauma
- Tissue
- Thrombus

1) Tone - Abnormal bleeding from vagina is seen in atonic uterus. Hypertonicity leads to major blood loss.

Trauma - Any sudden trauma or injury to uterus or in abdominal region can cause severe bleeding.

3) Tissue - If the cells or tissue of placenta still remain inside after the delivery of child lead to PPH.

a) Thrombic - Blood clotting disorder lead to abnormal blood loss leading PPH.

Management of PPH.

Management is done in following ways

- Physical examination,
- vaginal examination
- USG.
- Using medication.

Methargin and oxytocin is used to prevent PPH.

Physically -

Massage is given on abdomen to prevent PPH

oxytocin drip is administered.

If clotting disorder is present then heparin is given.

In emergency condition → Blood transfusion
IV drips application.

Investigation -

USG

Vaginal Examination.

Differential diagnosis -

placenta previa

placenta abruptio

(12)

Q. A

शुनिका मक्कथ .

प्रशुनीवंतर होवाच्या रक्तस्तावाच्या शुनिका मक्कथ
असे म्हणतात .

Name of Examination IInd Internal Examination

Part / Branch BAMS (IIIrd yr)

Subject: Prasuti tantra and stri roag

Language of Answer: Hindi

**Theory
Answer
Section**

Date: 28/10/2023

Seat No./ Roll No. 23 P.R.No.
(In Figures)

Seat No./ Roll No. Twenty three.
(In Words)

Name of Examination IInd Internal Examination.

Subject Prasuti stri roag Paper

Signature of the Supervisor

Signature of the Candidate

Q.No.	a	b	c	d	e	f	g	h	Total
Multipal Choice Question / SAQ									
1		1	1	2	3	2			09
2	3	4	3	3	3		3		20
3	12	12	12						36
Total									65

Seen above marks

Signature of the Examiner

Signature of the Candidate

Section B

Q.3

(c)

Postpartum Haemorrhage

Definition:

→ The loss of the blood after the delivery of the baby which give a impact on the body of the patient.

→ The amount of blood loss during delivery in 500 ml.

→ The average blood loss following vaginal, Caesarian, Hystectomy is 500 ml, 1000 ml, 1500 ml.

→ Depending upon the blood loss this is divided

minor (< 81L)

major (> 81L)

Sever (> 2L)

Types of PPH:

There are two type of PPH

① Primary PPH

③ Third stage PPH

⑥ True PPH

② Secondary PPH.

1) Primary

Haemorrhage occur between 24 hours after delivery.

2) Secondary

loss of blood occur after the 24 hour of the delivery.

3) Third stage: blood loss occur before expulsion of placenta

(b) True PPH:

blood loss occur before or after expulsion of placenta

Causes:

1) Atonic uterus:

Haemorrhage is depend upon the contraction and retraction of the uterus. failure of this mechanism result in Haemorrhage

It is called Atonic uterus

2) Coagulation disorder

(3) Retention of placenta: product of conception: placenta, fibrin clots etc

④ Maternal Causes

Investigation USG

Diagnosis:

Uterine Examination:

→ Atonic uterus → So uterus is felt flabby and hard on massage

→ Uterine Retention: uterus feels hard

Vaginal Examination:

→ amount of loss of blood and color of loss of blood

→ Examination of the placenta and its membranes miss of any part of placenta

→ USG should be done for the any part of clot

→ amount of blood should be major

→ Radial pulse and BP measure

Treatment:

Treatment of post partum Haemorrhage is depend on the cause of the PPH.

There are two type of management

(a) supportive treatment

(b) Active management

(a) Supportive treatment

① Assurance of amount of ~~loss~~ blood losing during the PPH.

② Assurance of Removal blood loss time

③ provide a Assurance to mother.

④ provide a Antibiotic to mother due to loss of blood chance of Infection occur.

⑤ provide of Blood transfusion if loss of blood sever and transfusion of blood is necessary.

(b) Active management

It is based on the cause of the PPH.

(1) Atonic uterus:

1) In which massage to the uterus provide for contraction.

(2) IV oxytocin drip should be given.

(3) Bimanual compression technique:

- In this procedure the provide for contraction of the uterus.
- In which one hand completely inserted into the uterus through vaginal and put other hand on the ~~abd~~ uterus from upper side and give a pressure to uterus after giving pressure the contraction of the Pelvis is started. and ~~Remove~~ clots of the stop the bleedings.

If this procedure is not worked than apply

4) Tamponed method:

(2) Surgeries: In which Removal of uterus should be done Hysterectomy. (In Rare cases)

Retention of uterine products of conception

- Removal of placenta and
- Removal of ~~the~~ all ~~the~~ blood clots.

12

(b) शुतिका

धाराया :

बालक के प्रसव, दौरे के बाद या बालक के आने के बाद अगर अपरा पातन ना हुआ हो तो इस स्त्री को शुतिका नहीं कहा जायगा। लेकिन अपरा पातन के बाद की स्त्री को शुतिका या प्रसव कहा जा सकता है।

→ प्रसव और अपरा पातन के बाद की स्त्री को शुतिका कहते हैं।

शुतिका काल :

→ इसमें शुतिका का काल (शुतिक परिचर्या अध्याय का आशय विहार) के अनुसार प्रसव और अपरा पातन के बाद 45 दिन तक का समय शुतिका काल कहलाया जाता है।

→ इसमें विशेष आराम आदि और परिचर्या होती है इस 45 दिन के बाद शुतिक रीति होता है।

→ कुछ आचार्य ने प्रसव के बाद पुनः आरंभ दर्शन तक का काल को शुतिका काल माना है।

- इसके अनुसार प्रसव रक्त के बाद जब तक रक्त की

की प्रवृत्ति नदी और शार्वन का दर्शन नदी
होता इस काल को सुतिका काल
और स्त्री को सुतिका स्त्री कहते

अष्टांग हृदय के अनुसार प्रसव
के बाद 45 दिन या पुत्र आर्तव
दर्शन तक का काल सुतिका
काल माना जाता है

- योगरत्ना, माधव निहार कार के
ने भी सुतिका स्त्री के एक
महा का विभिन्न आहार विहार
बताया है परन्तु वह सुतिका
काल नहीं माना जाता

सुतिका परिचर्या :

प्रसव होने के बाद सुतिका में
दुर्बलता आता सुतिका शक्ति होती
है इस लिए आचार्य ने
सुतिका की बल बढ़ाई और
सुतिका की पुनर् प्राप्ति प्रकार्य होने के
लिए प्रसव के बाद परिचर्या
बताई है

- आचार्य सुश्रुत के अनुसार

1) इस में सबसे पहले सुतिका को
त्रिवृत का माण धारण
करनी होता है

2) इस के बाद आचार्य व सुश्रुत के अनुसार
औषध सिद्धी स्त्रेर से सुतिका
का स्त्रेर कराया

3) इस के स्त्रेर के बाद वातहर औषध का
उपयोग करके स्त्री का अभ्यंग
करे या परिषेक करे

4) इस के बाद स्त्री को पिली, पिलीमुत
चित्रक, अंगवेर इ का चुण
का युवागु बना का
पान करने को दे

5) इस का बार बार देना चाहिए

6) इस के बाद सुतिका को पंचकोन आदि से
सिद्ध स्त्रेर यवागु और हार
यवागु पान करने को दे

7) ये सुतिका स्त्री को तीन तीन देना
चाहिए
इस के सुतिका के 5, 6 और 7
दिन देना चाहिए

8) इस के बाद सुतिका के सातवें
दिवस स्त्री को काल या कुल्था
ये तयार काया हुआ यवागु
और शालि के साथ पान
करने को दे

9) इस तरह से आगे बलवर्धक, मांस
वर्धक औषध सिद्धि का उपयोग

करे

स्तुतिका स्त्री को इन सब के बाद उपवास से परिषेक करते हैं

स्तुतिका स्त्री को व्यायाम और मैथुन निषेध बताया गया है

आचार्य चरक के अनुसार पारिचर्या

1) इस में प्रसव स्त्री को भुजा लगावे पर पहल उसके अंग और बल को थारना चरक इस पंचकाल व्रत्य से सिद्धीत स्नेह का पान करने दे

2) इस के बाद इस में उपवास से परिषेक करे

3) इस के बाद स्त्री को औषध सिद्धीत सवागु पान करने का दे

4) इस को देने के सात से आठ दिन के बाद धूलवर्धक और मासवर्धक अन्न खाणे का दे

5) ये पारिचर्या अनुप देना की स्त्री के लिए वर्जित है

6) ये पारिचर्या दाहल देना की स्तुतिका के लिए लाभ पायक है

आनुप देश स्त्री की परिचर्या:

आनुप देश में स्त्र स्त्रे का अधिक प्रमाण होने से इस परिचर्या में स्त्रे होने से इस को वर्जित किया गया है

- इस में स्त्रे का को स्त्रे रहित परिचर्या देना चाहिए

- मांस, बल वर्ध मांस वर्ध क पुष्टि देन वाल का उपयोग करना चाहिए

डांडूल देश स्त्री:

- इस के स्त्रे का पान उत्कम होता है

- इस के मुख और व्यापन निषिध बताये गये है

→ स्त्रे का को स्त्रे पान देकर इस में उदर पर स्त्रे से उर्ध्व से अभयंग कर लेना चाहिए

अभयंग किये दूरा उदर को एक रूप से रण्ण बांध कर देना चाहिए

12

इस की वृद्ध से वायु की जगद शक्ति हो जाती है वायु को रण्ण जगद रण्ण मिलती है आर आधमन रण्ण होता है

स्त्रे स्त्री के 3-4 दिन बाद स्त्रे करना

Q.3

(a)

Hysterectomy

Defination \Rightarrow Hysterectomy it is the procedure by which removal of uterus done.

It is carried out for abnormal uterine disorder which cannot be cured excessive bleeding, abdominal pain, cancer, and postmenopausal bleeding.

Indication

- 1) AUB • DUB
- 2) abnormal uterine function
- 3) uterine fibroid, polyps
- (4) uterine bleeding, excessive bleeding after menopause
- (5) pelvic inflammatory disease
- (6) Endometriosis
- (7) Anemias
- (8) Cervical cancer
- (9) uterine polyps
- (10) ovarian syndrome
- (11) postmenopausal pain
- (12) uterus prolapse
- (13) cervical dystocia
- (14) cervical prolapse
- (15)
- (16)

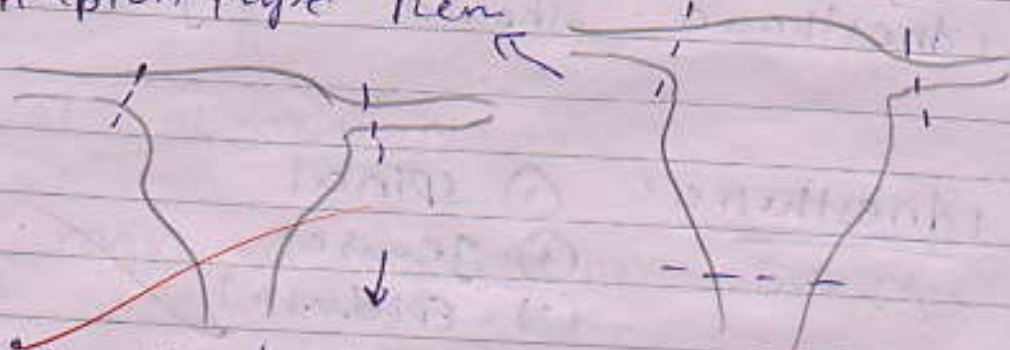
Type: There are 4 type of Hysterectomy

1) complete Hysterectomy:
In which removal of uterus and Cervix dome and ovaries and fallopian tube remain.

complete Hysterectomy →

2) Incomplete: In which the upper part of uterus remove, Cervix and ovaries and fallopian tube remain.

3) Partial → van Hysterectomy:
In which only ovaries and fallopian remove

4) Radia Hysterecti:

In which complete removal of uterus Cervix and upper part of vagina and pelvic lymph node some cell also remove is used for cervical cancer.

Time for

method:

- 1) Abdominal
- 2) vaginal
- 3) laparoscopy.

Pre - opretic case:

- 1) Admission in the hospital before 24 hours of operation
- 2) Informed Consent form
- 3) Preparation for operation & painting
- 4) Prophylactic Antibiotic should be given
- 5) Blood transfusion should be stored if cone bottle
- 6) foley's catheter inserted
- 7) Anaesthesia should be given

Anesthesia:

- 1) spinal
- 2) general
- 3) Epidural

Abdominal Hysterectomy

In this method removal of uterus from incision made on abdomen

Instrument:

- 1) Blade no. - 22 Scalpel
- 2) Right angle retractor

- ③ Bladder Retractor
- ④ Colles forcep (Tottleth)
- ⑤ Kocher's forcep
- ⑥ Round needle
- ⑦ Forceps (Plain and toothed)
- ⑧ self Retaining Retractor
- ⑨ Scissor
- ⑩ cord clamp.
- ⑪ suture
- ⑫ Foley's catheter

- method of procedure :

- 1) opening of abdomen
- 2) Removal of uterus
- 3) closer of vagina
- 4) closer of abdomen

Removal of uterus :

- 1) first make a incision on abdomen and opening of abdomen
- (1) Retract the abdomen with self Retaining Retractor
- (2) Retracted the ~~the~~ bladder with Bladder Retractor
- (3) Inspected the uterus, vagina, ovaries and Tube pelvic organ
- (4) clamp the pedicles and cut with Kocher's clamp

Pedicle :

Pedicle 1 - Round ligament
Pedicle 2 - Ovarian ligament & flapion tube

Utero vessel pouch identified and
Retract the Rectum

Pedicle 3 - uterine vessels

Pedicle 4 - uterosacral

- open the vagina

→ and Remove the uterus

→ Close of vagina

- and Sticked the abdomen

Post operative Care:

- (1) give a Nutritional ~~and~~ therapy for 24 hours
- (2) bed rest for 24 hours
- (3) 2nd day - Emergent ambulation done
- (4) Antibiotic should be give to prevent form infection
- (5) oral feeding only when peristalsis movement observed
- (6) 5th day Remove stitches.
- (7) and give complete rest

Indication?

- 1) Cervical cancer
- 2) fibroid uterus

- (3) Post menopausal bleeding
- (4) Polyps of the uterus
- (5) AUB DUB

Contraindication:

Uterine complication:

In-operative

- 1) Anesthetic complication
- (2) ~~Rect~~ Infection
- (3) Scar problem
- (4) Injury to Rectum and bladder

Post operative:

- 1) Pain
- (2) abdominal distention
- (3) scar complication

Investigation:

- HbsAg
- X-RAY
- HbO group
- RFT
- LFT_m
- Pap smear
-
- HIV
- MRI
- USG
- LNE

Section A

(a)

रक्त गुल्म :

इस में वात प्रकोप के कारण

शरीर में रक्त आर्तव का रक्त

नहीं होकर पिटा रक्त तयार

होता है

इस रक्त गुल्म कहते हैं

निदान :

1) वात प्रकोप आहार विहार का सेवन
करना है

(2) वेग धारण करना

(3) रक्त कटु उष्ण पदार्थ का अधिक
उपयोग रक्त काल में करना है

(4) मद्य, शोक आदि से ग्रहीत लोग से

(5) स्तम्भ आषय का प्रयोग

(6) आषय शीतो से
अधिक मैथुन करने से

सम्प्राप्ति :

निदान सेवन

वात प्रकोप

आर्तव रक्त अवरोध

रक्त गुल्म

निदान सेवन करने से वात का प्रकोप रोकता है
 वात वाग्निशय से स्थित होने आरंभ के स्वाव को अवरोध करता है और रक्त स्वाव द्वारा पिण्ड धन का रक्त गुल्म की उत्पत्ती होती है

- प्रकार:
- ① वात रक्त गुल्म
 - ② पित्त रक्त गुल्म
 - ③ कफ रक्त गुल्म
 - ④ सन्निपात =

लक्षण:

- ① इस के लक्षण वाग्निशय के वरदा होते हैं
- ② रक्त गुल्म कभी संपन्न करता है कभी संपन्न नहीं करता है
- (1) आतसा, वमन
- (2) पुरुष्, शोफ, शुल
- (3) उवर
- (4) आदमरा, आँसु के सामने अघोरा आगत

चिकित्सा:

- आचार्य ने रक्त गुल्म की चिकित्सा 10 मास के बाद करने का बदाया है
- इस के स्वेदन, स्वेदन और विरयन कथित होता है
- घटी पत्र चिकित्सा की जाती है

(b)

मुठ गर्भ

मुठ गर्भ में मुठ को दिशाहीन
कहा गया है

थाओरटाका के अनुसार
मुठ गर्भ का रुद्ध गति जाता है

वर्तमान प्रश्न में गर्भ की स्थिति आस
होने से गर्भ की गति और निकल
का रास्ता अवरोध हो जाता है
और इस गर्भ को मुठ गर्भ
कहते हैं

→ माधव निदान कृ के अनुसार
जिस गर्भ की भ्रूण प्रायंग विकसित
हो गया है
और वह अपान वायु के प्रकोप के
कारण गर्भिशय में अवरोध हो गया
हो ऐसे गर्भ को मुठ गर्भ कहते हैं :

निदान:

- 1) आध्मत्र
- 2) प्रपूतन
- 3) प्रपीडन
- 4) वीरन

5) वेगधारण

6)

संप्रति:

निदान के सेवन करने से गर्भ में
गर्भशय के बंधन से मुक्त हो जाता

है और ये यकृत, प्लीहा से लीये संकोची करके कोष्ठ का सशोथ करता है जिससे अपाव वायु अपरोध होती है जिस से यानि शुक्ल रक्त, मूत्र संडग्न और अनाहा होकर मुठ गर्भ का उत्पात्ती है.

प्रकार: ① कील ② प्ररिध ③ वीजक ④ प्रतिशुर.
आद्य सुश्रुत ने ५ प्रकार बताये है

① कील: इस में गर्भ के शिर, वाडु और सिन्धु उपर की और होकर गर्भ में कान में प्रकाय चुभते है

प्ररिध

② प्रतिशुर: इस में गर्भ का शिर और वाडु यानि मार्ग में भाने है और पूरुठ और पुरण्य अरि क शरीर फेर जाता है

③ वीजक: इस में गर्भ का एक वाडु बाहर आजात है बाकी का शरीर अपरोध होता है

④ परिखण्ड: इस में गर्भ पूरी तरह से पूरुठ, वल पर हा प्रतिशुर की तरह होजाता है

दरिद्र के अनुसार ७ प्रकार

④

① वातज ② पित्त ③ कफज

④ वातपित्त ⑤ पित्तकफ ⑥ कफवात

⑦ शान्त्वात

10

Cervical Cauterization:

The procedure in which removal of unwanted and undesired cell from the cervix. it is called cervical cauterization where cell is unwanted in cervical erosion this procedure should be done.

Procedure:

- 1) first give a lithotomy position to the patient and insert a Sims speculum into the vagina for visualized the cervix.
- (2) The anterior lip of cervix is catch by vulsellum.
- (3) first clean the cervix with the dry cotton swap.
- (4) inspect the cervix.
- (5) for visualizing the cancerous & unwanted cell. spread the acetic acid on the cervix it do a aceto wighting to unwanted cells and give anesthesia and do a cauterization.

method:

1) electro cauterization,

with help of this remove the

unwanted cell by the electric with electrode probe with electric machine

(2) Cryo-cauterization:

In this procedure done by cold temperature by cold carbon di oxide.

(3) Laser cauterization.

In this technique ~~is~~ with the help of laser and ~~to~~ ~~it~~ ~~for~~ ~~the~~ that disease which not possible by cryo and deep erosion in the endometrium. This technique used

(4) Chemical cauterization.

In this procedure remove the cell with the help of chemical substance (trichloro acetic acid)

(5)

Indication:

- 1) Cervical erosion
- 2) Cervical ~~paratubal~~ Infection

(B)

(v)

थोत्रि कंद :

संदर्भ :

इस को योगरत्नाकर में माधन विद्या
भाव प्रकाश इ. आचार्य ने वर्णन किया
है।
बृहती में इस का वर्ण नहीं मिलता है

निदान :

- ① आतल्यायम
- ② वगुपारण
- ③ अति क्रोध
- ④ वात प्रकोपक भोजन विहाय
- ⑤ नरण रोग से उत्पन्न

संप्रति :

निदान सेवन

↓
वात प्रकोपित

↓
थोत्रि में प्रकृति

↓
थोत्रि कंद की उत्पत्ती

इस में हिला का सेवन से वात प्रकोप होकर गण्डिभूमि में थोत्रि का कंद की उत्पत्ती होती है

प्रकार :

थोत्रि कंद के 4 प्रकार बताये हैं

- ① वात योनि कंद
- ② पित्त =
- ③ कफ =
- ④ सन्धिपात्र =

लक्षण

- ① वात योनि कंद - रजसु विवर्ण
- ② पित्त योनि कंद: = ① दाह
② तृण
③ पीत वर्ण
- ③ कफ योनि कंद: ① नील वर्ण
② श्वेत वर्ण
③ यस्नाद्य

चिकित्सा

- इस निदान परिवर्तन
- वातशामन आहार विहाय का सेवन
- श्वेत स्नेह
- वास्ति - उत्तर वास्ति
- योनि पिचु -
- योनि धान - त्रिफला वनाथ, स धान

③

(f)

Placenta Previa:

It is the condition in which placenta completely or partially implanted on the lower uterine surface it is called placenta

causes

- droppin method theory

In which Fertilized ovum drops and implant on the lower surface of placenta

- decidual defect:

due to decidual defect implanted lower

→ large surface area

Risk factor: - twins

- smoking

- maternal age

- previous LSCS.

Types:

depend upon the implantation of placenta. There are 4 types

1) Ist degree / low lying:

In which placenta implanted upper but lower margin of placenta cover the lower segment of uterus which do not cover the internal os.

② IInd degree: marginal:

In which placenta implant ~~to~~ lower segment of uterus but not cover the internal os.

③ IIIrd degree: (Partial)

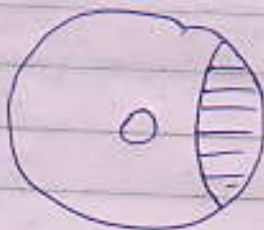
In which partially covers the internal os.

④ IVth degree: (Complete)

In which completely implanted of lower segment and cover completely internal os.

low lying

marginal

partial

complete

Symptom & sign - sudden & painless bleeding
- anemia

Investigation - - USG
- MRI

Treatment mostly Caesarian section

② ③

3

अभिनिरोधक उपाय - Contraception

योगरत्ना कर के अनुसार:

दो प्रकार के ① बाह्य
② अभ्यन्तरी

① बाह्य:

- (i) कलक धारण of Saindha lavan and तैल
- (ii) कलक धारण of पलाश और तिल तैल
- (iii) योनि पुरण with धतुर मुल या निम्ब तैल
- (iv) योनि धावन - ~~तैल~~ with निम्बी
- (v) योनि पिचु - धतुर मुल या

अव्ययत:

- 1) विडम्ब, टंका, मारिच का सेवन on the day of Ritu Kalp
- (2) तीलश ~~गुण~~ और मारिच on the day जब Ritu Kalp
- (3) विडम्ब ~~गुण~~ ये तिल के तैल के साथ सेवन on the 10th to 15th day
- (4) गुंडा ~~गुण~~ सेवन on the 4th day of Ritu Kalp.

3

Section A

(v)

प्रतापलकेश्वर श्रम

संदर्भ : आगेरत्नाका.

घटक द्रव्य:

शुद्ध पारद	- 1 भाग
शुद्ध अभ्रक भस्म	- 1 भाग
शुद्ध लोह भस्म	- 5 भाग
शुद्ध गंधक	- 4 भाग
शुद्ध वासनाश	- 1 भाग
शुद्ध शेरुग भस्म	- 16 भाग
शुद्ध मरिच	- 2 भाग
लघन उपल	- 32 भाग

विधि : श्रम सूत्र की ~~भस्म~~ बना का
जन का भावन के देक गुटिका
तथा का

भावना : श्रम

अनुपात : गूठुची स्वरस
त्रिफला क्वाथ

(2)

मात्रा : 1 रत्ती ✓

उपयोग : वाक्प्रीणी रोग
ज्वर
प्रसव रोग
प्रसव त्राप
अतिरसाह
गुग्म

(f)

सदयो ग्रहीत गर्भाणीः लक्षणाः

इस में 3 मास से पूर्व के गर्भ में ही लक्षणा दिखाई देती है

इन्हे सदयो ग्रहीत गर्भ कहते

- ① वमन
- ② अतिसार
- ③ शोफ
- ④ कुतल
- ⑤ ड्वर
- ⑥ भीतसार
- ⑦
- ⑧

2

ये गर्भाणी ही लक्षणा है

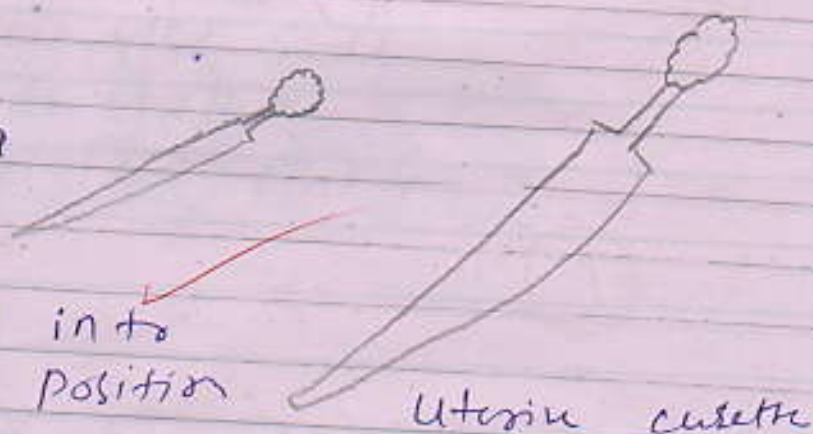
(e) uterine curette

uses:

- 1) It is use in gynecological procedure
- 2) It is use for retraction of anterior vaginal wall.
- 3) Help to know the ~~uterus~~ of position of the ~~uterus~~.
- 4) It is use in biopsy.
- 5) Removing the product of conception
- 6) Use in DTC and DFE procedure
- 7) use in suction & evacuation.

→ It has ~~two~~ blunt end.

- ⊙
- which inserted into uterus for position of uterus

⊙

(a) सुतिका मक्कल

- ये सुतिका स्त्री को ~~होणे~~ वाला
रोग है

→

(a)

(9)

दृशीतोक्त ने पाँच प्रकार के
वैद्य को वर्णित किया है

(1) वातज वैद्य

(2) पित्त वैद्य

(3) कफ वैद्य

(4) सुदृढ़ वैद्य

(5) सावित्र पातन वैद्य

(b) :

कारणो : (1) वातप्रकोप आराम विराम का सेवन
करना

(2) मिथ्य आराम विराम का सेवन करने से

(3) वेग धारण से

(4) अधिक मृथुन करणे से

(5) स्तन्य दुष्टि के कारण

(c)

लक्षणो : (1) स्तन्य दुष्टि होती

(2) वेदना होती है

(3) स्तन क्लिप्त होता है

चिकित्सा :

(1) स्तन दुष्टि दूर करने के लिए
चिकित्सा

Sou. Shantadevi Vedprakash Patil Ayurvedic College & Research Institute, HATTA. Tq. Basmath Dist. Hingoli.

Name of Examination: 2nd internal Examination

Part / Branch: 3rd yr BAMS 2023

Subject: Prasutitantra and Streeog

Language of Answer: Marathi

Date:

28	10	20	23
----	----	----	----

Theory Answer Section

Seat No./ Roll No.

0	0	0	0	2	5
---	---	---	---	---	---

 P.R.No.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

(In Figures)

Seat No./ Roll No. Twenty Five
(In Words)

Name of Examination 2nd internal examination

Subject Prasuti-Streeog Paper I

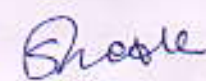

Signature of the Supervisor

Signature of the Candidate

Q.No.	a	b	c	d	e	f	g	h	Total
Multipal Choice Question / SAQ									
1		1		1	1	1			5
2	2	4	4		4	4	4		22
3	10	10		10					30
Total									57

Seen above marks

Signature of the Examiner

Signature of the Candidate

Q.27.

(b) शुद्धिका व्याख्या :-

प्रसुत्तिकेवर व्याख्या :-

प्रसुत्तीनेतर तसेच ग्रन्थिधारणेवायुन ने प्रसुत्तीनेतर रंगी आपल्या प्राकृत शरीरातमध्ये येत नाही सोपर्थन तिला सुखी समाजाचे आणि त्याला प्रसुत्ता शुद्धिका म्हणावे.

शुद्धिकाकाल :-

(i) प्रसुत्तीवेळीचेर ह योगरत्नाकरानी तसेच चरकसंहिता, सुश्रुतसंहिता, काश्यपसंहिता, अष्टांगहृदयसंग्रह योगरत्नाकरानी शुद्धिका व त्याच्या परिचयेच्या तसेच प्रसुत्तीनेतर तिची व्याव्याची काळजी तसेच प्रथमपश्च यासर्वीता सधिवित्तर लेखन या ग्रंथांमध्ये आढळते.

शुद्धिकाकाल :-

शुद्धिकाचेकालाचेकुण ३ प्रकार पडतात.

- ① मानसिक आघार प्रथम गर्भि
- ② द्वितीय
- ③ तृतीय

① प्रथमकाल :-

- प्रसुत्तीनाल्यानेतर अगेचच त्याच्या शरीरामध्ये तसेच शोभागत, ग्रन्थिशियागत अनेक प्रकारच्या अडामोडी घडून येतात.

- त्यामुळे त्याला क्षती व प्रणी असेच समाजाचे.

प्रसूतीआल्यानंतर १ ते २ दिवस तिला क्षती व प्रथी समजून लिव्याशी वागणुक करावे.

② द्वितीयकाल :-

- प्रसूती आल्यानंतर लीच्या पुर्वी साशिक पाळी घालु ~~सिध्दपंत~~ चा काळ याला हेतो. प्रसूतीआल्यानंतर लीच्या १ महिन्यापर्यंत स्त्रीला आपल्या प्राकृत अवस्थेत येवयाकरिता १ महिन्याचा कालावधी लागतो.

③ तृतीयकाल

- २ ते ६ महिन्यापर्यंत प्रसूतीनंतर आषल्या प्राकृत शरीरावस्थेत येवयाचा कालावधी असतो. हा थान आढळतो.

सुनिकापरिचर्या:-

① अ गर्भशिशोवायुन ते प्रसवानंतरच्या कालावधीमध्ये प्रसूतीच्या शरीरात अनेक शारीरिक व मानसिक बदल होत असतात. तसेच प्रसूतीने त्या स्त्रीचा दुसरा जन्मच होना असे म्हणले जाते. स्त्रीच्या प्राकृत शरीरावस्थे मध्ये येवयाकरिता तिला ६ ते ७ महिन्याचा कालावधी लागतो. यामध्ये खालील गोष्टीसंगीतली आठे.

① आश्वासन :-

गर्भधारण प्रसूतीआल्यानंतर सुनिकेच्या मानसिक रित्या लीच्या अल्पुर द्योडोमोडी होतात. त्यामुळे तिला मानसिक आथार देवयाचा तसेच तिला वेळेवेळी आश्वासन द्यावे.

② पट्टबंधन :-

प्रसूतीनंतर स्त्रीच्या शरीराने व्रणी, क्षती, शुक्र, अशुक्र निर्माण होतो त्यामध्ये तिला उदर, कडी, कुक्षी, पार्श्व, उर्ध्व भागी पीडा होताना याकडीला तीला आघार देण्यासाठी तसेच तिच्या शरीराला वानशामनासाठी तिच्या कडी, कुक्षी, उदर, पार्श्व, उर्ध्व भागाला कापडाचे बंधाने पट्टे लावून द्यावे.

- यामुळे त्याच्या विस्तृत झालेल्या उदराला युना प्राकृत अवस्थेमध्ये येण्याकडीला प्रश्न मिळतो.

तसेच पट्टबंधनामुळे वानशामनाचे कार्य सुचारू घडून येते.

③ संस्कारा-धुपना :-

प्रसूतीआल्यानंतर तिच्या शरीराने सर्व वेदना, स्ना, आणि वानाच्या प्रकोप झालेला असतो. - अश्यावेळी निम्बाकाष्ठाने पिला धुपन द्यावे. वानाच्या प्रकोपाचा नाश व्हावा म्हणून विपळी, शुण्डी यांचे धुपन द्यावे.

- तसेच प्रसूतीनंतर 9 ते 12 दिवस योनीव्रत बंधानावर कोळजलाचे परिष्कृत द्यावे जणेकरून त्यामध्ये मसलेल्या प्रथक प्रणाला तसेच लेंच झसलेल्या वानाचे शमन घेईल.

④ आहार :-

प्रसूतीआल्यानंतर कुतीकाला दिलेल्या आहाराचे फार महत्त्व असते. यामुळे तिच्या अग्निमांड्य व स्तनपानासाठी असेल्लेल्या शिशुच्या आरोग्याची अव अवलंबून असते.

- शरीरामध्ये झालेल्या बदलांमुळे किंवा सुमीकेला अग्निमांद्य व अग्निदीपन संश्लेष निव्व्या शरीरानीव होत असलेल्या विविध द्रव्ये मोठी चा विचार करता निव्व्या शरीरामध्ये वाताचा प्रकोप होत असतो.

- अग्निमांद्य अतीकाला स्तनपानासाठी शतावरी, विडंगच्या संश्लेष समानाने समानाची घुपची होत यासाठी दुधाचा वापर करावा. त्यामुळे स्तनजनन व स्तनप्रवर्तनासाठी उपयोगी ठरते.

- अग्निमांद्य झाल्याने संश्लेष आमपाचनाचे लक्षण अतिकेमध्ये दिसून येतात. त्यासाठी निळा दूध, पिप्पली, विडंग, शुष्की यांचा अग्निदीपनीय द्रव्य म्हणून द्यावे.

- डिकाचा लाडू किंवा आहारमध्ये त्याचा वापर करावा.

- अग्निमांदात वृद्धांना अतीकाला जर मांस द्यायची. अथवा असेल तर प्रसुतीच्या १२ दिवसांनी निळा आनुपक्ष मांस खाण्यास द्यावे.

→ कुन लडुक्का भात, संश्लेष वाजशिवे लुपात शिजवलेली आकरी, भात, मुगाचे वरण, डावी आहारमध्ये द्यावा.

- हिरव्या पालेमाज्यामध्ये निळा ^{त्याच} मुळा, सोळा लेना तळलेल्या माज्या निळा खाण्यास द्यावा.

- पुत्रप्राप्ती झाले असल्यास तेल व पुत्रीप्राप्ती झाली असल्यास घृतचा उपयोग करावा.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

फळीमध्ये डोळीवी, ओवा, चिकु, मीसेली, शाखारस
यांचे सेवन करावे.

मर्दानिक - अशा प्रकारे सर्व कृष्णीय द्रव्यांचे वापर
आयुष्यमध्ये करावा.

मर्दानिक श्वेत

शुद्धीमध्ये लक्ष्मी आणि क्षी प्रसव्याने लिळा
वर्षाने निल्या उदर, कटी, पार्श्व, उदर स्थानी मर्दानिक
करावे आणि श्वेत करावे.

10

Q.3 रा.

(a) Abdominal hysterectomy:-

Indications:

- (i) Ectopic pregnancy
- (ii) Ovarian carcinoma
- (iii) Uterine carcinoma
- (iv) Cesarean scar

Contraindications:

- (i) Cesarean scars visible
- (ii) Uterine infections
- (iii) Vaginitis
- (iv) Uteritis

1.
2.
3.
4.
5.
6.

Instruments:

- (1) Folly's catheter
 - (2) Curved and rounded needle for suturing
 - (3) Towel's clip
 - (4) Needle holder
 - (5) Allis forceps
 - (6) Army's forceps
 - (7) ~~Scissors~~
 - (8) Scalpel no. 12
 - (9) Doyen's retractors
 - (10) chromic cathgut / vein no. 1
 - (11) Suture holder
 - (12) IV,
 - (13) Anaesthesia
- Operation:-

- (1) Keep the patient in dorsal position
- (2) Use the folly's catheter for emptying of the ureter with the help of folly's catheter and keep the catheter in the ureter
- (3) Give the anaesthesia
- (4) The scalpel and cut the abdominal layer wise.
- (5) Take the incision upto the peritoneal viseral peritoneum
- (6) Now take the transverse cut ^{at line of} ~~at~~ ^{of} vaginal wall
- (7) Now take the incisions on and placed ~~the~~ upto getting the abdominal peritoneum and keep the fingers in it.

(6) Before taking the uterus the bladder along with peritonium as possible as downward with help of ally's Retractor

(7) Take uterus in the midline.

(8) Now cut the round ligaments of the uterus and then infundibulo-uterine ligaments.

(9) By ~~taking~~ now ^{cut} the uterine wall and vessels and of the uterine walls.

(10) Take the cut on the ligaments of vagina and cervix and cut the vaginal ~~cut~~ ligaments.

(11) Take the vaginal ~~st~~ opened.

(12) Take the uterus out of the ~~stom~~ ~~stomach~~.

(13) Now cut the ~~st~~ ~~stomach~~ the opened end vessels of ~~per~~ peritonium with the help of ~~am~~ chromic [#] catheter or army's forceps which minimise the loss of excessive blood.

(14) Now sutured the sutures with help of curved needle and round needle.

(15) Use the thread or nylon for suturing the sutures.

Complications:

- (i) Injury to the bladder
- (ii) Injury to the vaginal
- (iii) clots in the remaining during operations.

Pre-Care:-

- (1) ~~As~~ Take the patient to the ward
- (ii) Give them proper painkillers and medicine
- (iii) Give the IV regularly and keep the patient hydrated.
- (iv) Take the care of sutures and dressing and cleaning on the regular bases.

10

Q 6.

(a) Infertility :-

Definition:

~~When patient can not~~
~~when time test~~
Person can not conceive or get pregnant after one or year of marriage with regular unprotected intercourse with taking any contraception is defined as the infertility of the person.

Types:-

Infertility is of 2 types :-
→ Primary
→ Secondary.

(i) Primary Infertility :-

~~When the person can not conceive~~
When either partners nor having any history of conceiving or pregnancy.

(ii) Secondary :-

When one of the partners or both and have had ~~at~~ one or two children with natural and successful ~~per~~ child delivery with child is called as secondary infertility.

Reasons:-

Causes:-

(i) Ovarian

(ii) Oulatory

(iii) Hormonal

(i) Ovarian:-

Ovums are not fully developed or considered to be.

(ii) Ovary:-

(i) Not healthy ovum

(ii) L.H. surge

(iii)

Causes: Indications:-

(i) ~~Spores~~ H.P.O axis

(ii) Intact lower female ~~reproductive~~ reproductive organs.

(iii) Fallopian and vaginal axis

(iv) Fully developed ovum

(v) Endometrial wall and the tissues for implantations of ovum

(vi) Fully developed embryo.

Causes:

Strain (Ovarian)

The ovary produces ovum at healthy stage.

- (i) Ovarian
- (ii) Hormonal

(1) Pituitary disorders

(2) Thyroid :-

Both hypothyroidism and hyperthyroidism

(3) Environmental

(4) Behavioural

(5) Stress

(6) Missesions:-

- Proper coitus is not performed

- Stress

- Less count of sperm

- Unhealthy diet

- Trauma

- Injury

- Smoking

- coitus not in the proper
or not having the knowledge

of the ovulation

- The ovum does not reach the
proper place.

- drugs

- Smoking

- drinking.

- Prostaglandins

- pituitary disorders

-

Investigations:

- (1) Given the medication to the female &
- (2) History of any injury or surgery is taken.
- (3) when the margin of any

10

1.
2.
3.
4.
5.
6.

प्रश्न.

(F)

Placenta Previa:-

Defination :-

When placenta placement is other than the uterine anterior wall which can cause painless or regular bleeding and can lead to obstruction during delivery, called as placenta previa.

When placenta complete or partial or when it causes obstruction in delivery by attaching to the cervical os is called as placenta previa.

Indications:-

i) Twins

ii) Ectopic pregnancy with complications

iii) Abdominal visible scars

iv) Cervical carcinoma

v) Bleeding presentation

vi) Early complication during delivery.

Types:

Placenta previa has four types:-

(i) Marginal

(ii) Partial

(iii) partial

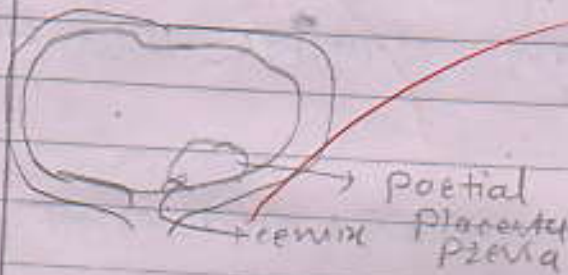
(iv) complete

Marginal placenta praevia

placental praevia

partial placenta praevia

complete placenta praevia

(i) Marginal:-

When placenta is placed / attached to the margins of uterus is called as marginal placenta praevia.

(ii) Placental:-

When placenta is placed partially attached to uterine wall is called as placental praevia.

(iii) Partial:-

When placenta is ~~placed~~ attached partially closing the cervical os then it called as partial placenta praevia.

(iv)

(iv) Complete:-

When the placenta is fully covered the cervical os then it is called as complete placenta praevia.

प्रश्न.

(अ) योगरत्नाकर नुसार तलेच आयुर्वेदमध्ये ठाम
निरीक्षक कडी, काठी बाधी सांगितलेल्या औष
द्या खालीलप्रमाणे :-

(i) पिंपल्ली + टेकवा + विडंग यांचा लीम हि. दुधा
समाभाग घुठी करून दुधाविशेष 1 पल मात्रेत
द्यावा.

(ii) पुराण गुळ खाण्यास द्यावे. शीला

(iii) जपाकुसुम आणि कांज यांचा 3 सेकन घुठी
जन्तुजल व नपुन त्याला खाण्यास द्यावे.

(iv)

धुवन :- लिम्बाकाळाने धुवन द्यावे

पित्तु :- लिळतेल + सेंधव द्यावे व्यवसायुक्तीने
3 दिवस

4

1.
2.
3.
4.
5.
6.

प्रश्न.

मुद्गगर्भ :-

b

परिभाषा / व्याख्या :-

मुद्गगर्भामध्ये त्याला स्वस्थ गर्भिल्या योनीमागमध्ये अथवा निर्माण झाल्याने ते प्रयुनीमध्ये स्केर निर्माण होत त्याला मुद्गगर्भ म्हणतात. अपाणवायुच्या अनुभोगामुळे गर्भ गर्भशय्येमध्ये येईल. माग्विषये करतो त्याला मुद्गगर्भ असे म्हणतात.

संमप्राप्ती:

(i) गर्भामध्ये गर्भिल्या आहार-विहार किंवा मुळे वातप्रकोप होतो हा वातक्याने वाताने अपाणवायुच्या माग्वि अणुलोम गती प्राप्त होते. आणि योनीमत्त गर्भशय्येमध्ये आलेल्या गर्भिल्या प्राकृत अवस्थेला थिक गतीमध्ये अथ- अथवा निर्माण होतो. व त्यामुळे तेथे मुद्गगर्भाची समस्या उत्पन्न होते.

प्रकार :-

गर्भाच्या अवस्थेनुसार सुसुतसंहिलेमध्ये मुद्गगर्भाची ~~द्व~~ अवस्था आगितलेल्या आहेत.

- ① परिध
- ② कर्दिसुख
- ③ प्रखुर
- ④ कालक / अंकिलक

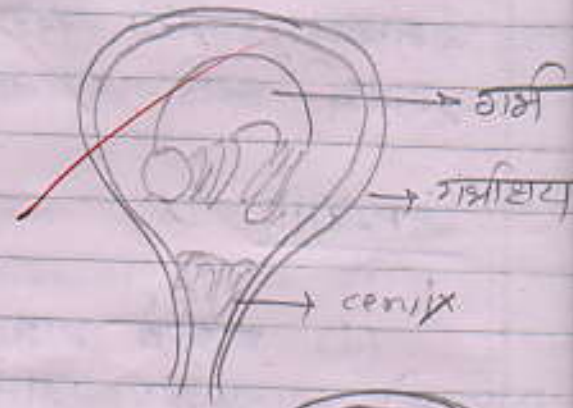
गर्भाच्या गतीनुसार त्याचे 3 प्रकार पडतात.

- ① लीयक गती
- ② मध्यम गती
- ③

मुळे
 ① बहिर्मुख :-

यामध्ये बळीचे हात, पाय, आणि शिर हे
 तिन्ही गर्भाशयमुखांमध्ये येतात आणि पार्श्व
 बाजु हा गर्भाशयाच्या असतो याला
 बहिर्मुख म्हणते.

याला बहिर्मुख
 अवस्था म्हणतात.

② प्रखुर :-

यामध्ये गर्भाचे निरंतर,
 हात, पाय हे गर्भाशयाच्या
 मुखानेच येतात याला
 प्रखुर असे म्हणतात.

③ परिधिः कील/संकीलक-
 गर्भाचा एक हात

व एक पाय हे गर्भाशयाच्या
 मुखाने येतात वेळी त्याला
 कील/संकीलक म्हणतात
 याचा आकार कीलाप्रमाणे
 दिसते. त्यामुळे त्याला
 कील असे म्हणतात.

④ आन्तर्भ्रू परिधिः :-

यामध्ये गर्भाच्या मुखाचा
 हात, पाय हे गर्भाशयाच्या
 एकदम उलट्या बाजूला असून
 गर्भाच्या पार्श्व प्रदेश हे
 गर्भाशयमुखांमध्ये येतो.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

(4)

आमुळे थाला विश्व स्थानान्.

प्रश्न.

(e)

स्तन्यसंपत्तः :-

नलौकधी :-

ज्या स्त्रीचे स्तन्य

स्तन्यसंपत्तः :-

ज्या स्त्रीचे स्तन्य हे मधुर असते तसेच त्याचे त्याचे गुणाने बालाकारे योग्य प्रकारे पोषण होणे अशा स्तन्याला संपत्त / योग्य असे समजले जाते.

ज्या स्त्रीचे स्तन्य हे मधुर असते, पाण्यामध्ये टाकल्यास पाण्यात विरघळणे तसेच ज्यामुळे कि बालाची तृप्ती होते. व काळ उडत नाही अशा स्तन्याला प्राकृत किंवा संपत्त स्तन्य समजावे.

स्तन्यदुष्टी :-

योग्यताकारणी स्तन्याच्या दुष्टीचे प्रमुख तीन प्रकार सांगितले आहेत.

- ① कफदुष्टी :-
- ② वातदुष्टी :-
- ③ पित्तदुष्टी :-

① वातदुष्टी :-

असे स्तन्य, हे रुखा, कडु, आम्ल, आणि कडुता युक्त असा रुखा असतो तसेच याचे काळपट रंगाने असेन प्रक्षमा व्हा व्हास. अशा स्तन्यामुळे बालकामध्ये पातप्रकोप होतो. तसेच असे स्तन्य असल्यास स्त्रीला स्तनामध्ये शूल निमग्न होतो.

जे पाण्यामध्ये एक टाकल्यास पाण्यावर
लेंगोले थाला लागत रस्त्या म्हागे.

(२)

असे स्तन्य स्वरूपात पिल
वणचि, असुन अस्तु हे दाद, उळना,
कड, आण्ड रसाचे असुन शरीरामध्ये
बालकांमध्ये पिलकर व्याधी निर्माण
करतात.

हे पाण्यात त्वरीत विरघळत नाही

(३)

असे स्तन्य हे अधिक मधुर रसा
असते. तसेच अशा प्रकारच्या स्तनाचे लेंडु
साखे अनि शिबध, अतिमाधुर्य, अतिपीक
रंगाचे असते. असे स्तन्य पाण्यात
टाकल्यास ते तळाशी जाऊन वसते
त्यामुळे थाला कफज स्तन्य म्हागे.

(५)

1.
2.
3.
4.
5.
6.

प्रश्न.

(a) रक्तमुलम:-

व्याख्या:-

असिक दाळीमध्ये निर्माण झाल्याने लेशे मुलमाचे प्राप्ती होणे त्याला रक्तमुलम असे म्हणावे.

करणे:-

- (i) रक्तमुलमामुळे हे धवत रंगीमध्ये आढळते.
- (ii) पूर्वी असलेल्या वानाच्या प्रकाराने निर्माण झालेला असतो. अश्रियामध्ये जाऊन लेशे वानप्रकोप होऊन अश्रिया निर्माण होते.

प्रकार:-

चिकित्सा:-

- (i) सर्वज्ञार + अक्षि सेंधव
- (ii) अक्षिज्ञार + सेंधव
- (iii) अक्षिज्ञार + सर्वज्ञार

२

प्रश्न:-

(a) cervical cauterization:-

cervical cauterization is the cervical invagination or operating in the hysterectomy and neoplasm disorders in which cautery or amylicauteric ~~causes~~ is placed and dissolved in acid.

~~Causes~~ Indications:-

- (i) Neoplasmy
- (ii) Ovarian cyst
- (iii)

Contraindications:-

- (1) sepsis
- (2) Uterinitis
- (3) Vaginitis
- (4) Infection
- (1) pregnancy (expected or known)

Procedure:-

(i) ~~The~~ cautery The patient is asked lie in the lithotomy position

(ii) There is no need of patient is given the^on proper anaesthesia to ~~it~~
W/ IM

(iii)

(1) When the ~~cautery~~ cautery is introduced through the vaginal opening.

(5) The ~~rupture~~ or any samples for carcinoma and ~~is~~ from the endometrium is taken.

(6) If in the case of neoplasmy the rupture of cyst ~~is~~ is taken ~~when~~ with the help of cautery.

~~Complication~~ (7) It is an electric ~~to~~ the rays ~~and~~ ~~draws~~ and ruptures of cyst occurs.

(8) Two complications

(i) Burning to the vagina or cervical.

(ii) May from the current in ~~air~~.

9

प्रश्ना.

(क) प्रतापलोकेश्वर रस

(i) वल्लभाभ

(ii) लोटभस्म

(iii) पादक

(iv) दिव

(v) विडम्ब

1

प्रश्ना.

(ख) ~~कलक~~ अश्विनी
(#) सद्योगृहिल लक्षण:-

→ अश्विनीला ह्या मानुमासिक परिवर्तन

(i) क्षोण्य

(ii) आलक्ष्य

(iii) गौरवला

(iv) आलक्ष्य

(v) अश्विनी

(vi) अश्विनी गौरवला

1

1.

2.

3.

4.

5.

6.

(e) Uterine curette :-

Uses:-

~~Uterine~~ Uterine curette is used to curette during PEE vaginal investigation

uterine curette

①

प्रश्नाः

④

स्तनकीलक :-

→ स्तन में जहाँवेजी शिथिलमध्ये स्तनाचा केविलमध्यील
घट घेन भाटी किवा जहा स्तनामध्ये शुक्क थावा
समावेश घेनी त्याला स्तनकीलक म्हणतात

①